KISKŐRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: **Turán István**
Felelős kiadó: **Turán Istvánné**
Kiadja: **Petőfi Sándor Városi Könyvtár**
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez küldendők:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomból: *Turán István – „Tevékenysége alkalmas volt arra, hogy az egyház békéjét veszélyeztesse" – dr. Murányi György esperes-lelkész felfüggesztése és fegyelmi eljárása, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal fellépése a kiskőrösi gyülekezet ellen az ötvenes években; Bella Tibor Zoltán – Érdujhelyi Menyhért, a Kiskőrösön is szolgáló történész plébános; Fodor Tamás – Kiskőröst is képviselte a magyar sport 'Múzsája' – Muzsa Gyula gyógyszerész, a nemzetközi jelentőségű sportvezető (Első rész); Nagy József - Turán István – Ignotus Hugó kiskőrösi családi kapcsolata; Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?*

„Tevékenysége alkalmas volt arra, hogy az egyház békéjét veszélyeztesse" –

dr. Murányi György evangélikus esperes-lelkész felfüggesztése és fegyelmi eljárása, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal fellépése a kiskőrösi gyülekezet ellen az ötvenes években

Az ügy előélete

Ha pontosan szeretnénk fogalmazni, akkor már az írás elején érdemes megjegyeznünk, a címben szereplő esemény természetesen nem csupán a kiskőrösi lelkészt érintette, hanem több kortársa is hasonló problémával nézett szembe. Azzal sem árulunk el nagy titkot, hogy az ügynek nem kevés köze volt Ordass Lajos bányakerületi püspök erőszakos elmozdításához. Mindszenty József bíboros és a katolikus egyház mellett ugyanis a kiépülő sztálinista hatalom hadat üzent a többi történelmi felekezetnek is, egyes vezetők ellenállása miatt pedig ezek a konfliktusok igencsak látványossá váltak. Igaz, ekkor a diktatúra kezdetén még sokan nem látták milyen rendszer is állt fel, s meddig fog fennmaradni, ebből kifolyólag pedig egyházuk védelmében egy ideig adott esetben szembe mertek szállni nyíltan is az elnyomó hatalom képviselőivel. A következő tanulmányban dr. Murányi György példáján keresztül okok és következmények mellett a magyarországi sztálinizmus egyházpolitikáját is érinteni fogjuk.

„És most majd jön az egyház! Megfogjuk az egyház heréjét!" – mondta állítólag Rákosi Mátyás egyik bizalmasának 1948 tavaszán.[1] Valóban, a 'hadjárat' ekkor vette kezdetét: előbb Ravasz László református püspököt sikerült elmozdítani hivatalából április végén, majd az evangélikusok következtek. Ordass Lajos letartóztatása és elítélése egyszerre szolgálta az evangélikus egyház megtörését, egyben üzenet volt Mindszenty József esztergomi érsek irányába is, akit majd karácsony másnapján fognak őrizetbe venni.

Amikor 1948 nyarán Ordass püspök kiállt az egyházi iskolák államosításával szemben, valamint nyilvánvalóvá tette, hogy az államnak nincs keresnivalója az evangélikus egyház belső ügyeiben, minden bizonnyal átlépett egy határt. Az ún. tárgyalásokon a hatalom képviselői megpróbálták megygyőzni álláspontja megváltoztatásáról, ám a bányakerületi püspök hajthatatlannak bizonyult, ez pedig tulajdonképpen előrevetítette további sorsát. A kommunisták esetében célszerűnek látták nem politikai, hanem gazdasági vonalon megindítani ellehetetlenítését. Augusztus végén az államrendőrség gazdasági rendészeti osztályának emberei (amely már korábban többször is jó szolgálatot tett a pártnak)[2] házkutatást tartottak otthonában, majd a 'bizonyítékok' alapján 25-én rövid időre házi őrizetbe került. Itt közölték vele, vagy lemond, vagy börtönbe kerül, ám ő nem engedett a zsarolásnak, ezért szeptemberben 8-án letartóztatták. Ordass mellett további két evangélikus vezetőt, Radvánszky

A Murányi házaspár Ordass Lajos püspökkel 25 éves házassági évfordulójukon 1957 nyarán (PSVK HGY)

Albert egyetemes felügyelőt illetve Vargha Sándor egyetemes főtitkárt is perbe fogták, és koholt vád (dollársegély bejelentésének

[1] Pünkösti Árpád: Rákosi a csúcson, Európa kiadó, Budapest, 1996, 73. o.

[2] Bővebben lásd: Molnár János: Razziák a fővárosban – A gazdasági rendőrség tevékenysége 1945-1948 között. In: *Múltunk,* 2010/4. szám, 46-65. o.

szándékos elmulasztása) alapján ún. munkásbíróság (ti. uzsorabírósági különtanács) elé állították őket. Október elején Vargha 3 év fegyházat kapott, a püspököt 2 évi fegyházbüntetésre, 5 év hivatalvesztésre és politikai jogfosztásra, valamint 3.000 Ft pénzbírságra ítélték.[3]

Még ha a közvélemény egészének nem is, az evangélikus egyház vezetői számára egyértelműen látszottak az ügy visszásságai. Ennek bizonyítéka például az a körlevél, amely szeptember 16-i keltezéssel érkezett az egyes lelkészi hivatalokhoz, aláírója Kemény Lajos püspökhelyettes, és a következő sorokat tartalmazta: „[…] *kerületünk püspökének ügye bíróság elé került. Bíróság előtt fekvő üggyel érdemben foglalkozni nem lehet, különben is, bízunk a magyar igazságszolgáltatásban, és hisszük, hogy Isten az ártatlanok igazságát napvilágra hozza. Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül azokat a rádió és sajtó útján terjesztett rágalmakat, amelyek püspökünket özvegyek és árvák pénzének elsikkasztásával vádolták, hogy személyét és püspöki méltóságát közmegvetésnek tegyék ki.*”[4] Ezt a hírt egyébként a kommunista párt lapja, a Szabad Nép hozta le (majd vette át több társa) egy héttel korábban, a tudósító még azt is tudni vélte, hogy Ordas (sic!) 1946-os amerikai útja során 900 dollárt tüntetett el, valamint az ő „elnöksége” alatt az egyház vezetősége 600.000 dollárt „zugforgalomban” értékesített.[5] A körlevélben hivatkozott különösen hihetetlennek ható állítások, úgymint a hadiárvák és hadiözvegyeknek szánt adományok elsikkasztása a vádiratba végül nem kerültek bele.[6]

A körlevél szerzői ekképpen érveltek: „[…] *mivel püspökünk személyének, jellemének és szolgálatának ismeretében meg vagyunk győződve tisztalelkűségéről, ezeket az állításokat valótlannak minősítjük, ellenük tiltakozunk, és az ilyen valótlanságokat terjesztő sajtó magatartását elítéljük. 2./ Az egyházkerületi presbitérium és az esperesi kar megállapítja azt is, hogy nem csak egyes újságok valótlan híradásáról van szó, hanem ennél többről, nevezetesen egyházunk alkotmányának súlyos megsértéséről. Erre látszanak mutatni azok a nyilvánosság előtt elhangzott és a sajtóban közölt beszédek, amelyek az egyház vezetőinek, köztük Ordass Lajos püspöknek a lemondását követelték. Egyházunk autonómiájának ilyen megsértése súlyos megdöbbenést keltett egyházunk közvéleményében.* […] *A presbitérium és az esperesi kar ünnepélyesen kinyilvánítja, hogy D. Ordass Lajos törvényesen megválasztott és felszentelt püspökhöz továbbra is változatlan hűséggel, tisztelettel és szeretettel ragaszkodik, és egyben felkéri a lelkészeket és a híveket, hogy mind istentiszteleti, mind egyéni imádságaikban könyörögjenek érte és anyaszentegyházunkért.*”[7]

Dedinszky Gyula családja körében 1938-ban, kiskőrösi szolgálata idején (Dúl László felvétele)

Az utasítás szerint a körlevelet a szeptember 19-i vasárnapi istentiszteleteken kellett volna felolvasni, azonban időközben valami megváltozott. Ennek okairól nem rendelkezünk bővebb információval, azonban Kemény Lajos püspökhelyettes egy nappal korábban, délután 13 órakor táviratot küldött Ponicsán Imre kiskőrösi igazgatólelkésznek, és valószínűleg a kerület többi lelkészének is, miszerint *„egyházi érdekből a körlevelet felolvasni nem szabad, az elrendelést visszavonom.”*[8] Talán valamilyen fenyegetést kaphatott az államhatalom irányából? A történetet egészében ismerve, lehetséges.

Mindazonáltal a levél tartalma, legalábbis egyes visszaemlékezések ezt valószínűsítik, Kiskőrösön az evangélikus templomban a tiltás ellenére valamilyen formában mégiscsak elhangzott dr. Murányi György tolmácsolásában. Ennek több oka is lehetett. Egyrészről Murányit közvetlen barátság fűzte Ordasshoz, így az ellene felhozott rágalmakat jóval személyesebben élhette meg, elképzelhető, hogy mindenképpen szeretett volna reagálni a hívek előtt is. Jogot végzett emberként ráadásul némileg más szemmel nézhette a ’vádakat’. Azonban az is elképzelhető, hogy a távirat utasítása nem, vagy csak késve jutott el hozzá. Ő ekkor már a pesti alsó egyházmegye esperese, a helyi hivatali ügyeket lelkésztársa, Ponicsán Imre intézte. Még ha nem is valószínű, de nem zárható ki egyértelműen, hogy elkerülték egymást. Mindenesetre a visszaemlékezők között akad, aki arról tájékoztat, hogy a körlevél szövegének elhangzása után, az istentisztelet végét követően Murányit bepanaszolták a Magyar Kommunista Párt járási titkárságán is.[9] Ekkor az esperes ellen még nem történt nyílt fellépés, arra csupán két év múltán, 1950-ben fog sor kerülni.

A történethez természetesen hozzátartozik, hogy dr. Murányi György egyáltalán nem számított ismeretlennek a helyi és a járási kommunista vezetés körében, viszont ekkor még bízhattak abban, hogy a ’probléma’ megoldására más módon kerül majd sor. Murányi esperes ellen ugyanis 1946 óta népbírósági eljárás folyt, s ennek okairól is ejtsünk néhány szót. Soha nem titkolta jobboldali meggyőződését, 1942-es Kiskőrösre kerülése után pedig nem csak egyházi, de közéleti szerepet is vállalt. Tagja volt a község képviselőtestületének, az ünnepségek alkalmával szónoki tudását is volt lehetősége megcsillogtatni. A politikai szerepvállalás irányába ellenben nem tett lépéseket. Sőt, jegyzetfüzetének egyik bejegyzése szerint igencsak megvolt a véleménye azokról így jártak el: *„a politizáló pap olyan, akár a kéményseprő. Minél magasabbra jut, annál piszkosabb lesz.”* – írta még a ’30-as években.

1943-ban mindezek ellenére, talán nem ismerve eléggé a kiskőrösi viszonyokat, elkövetett egy hibát, ez pedig később igencsak megbosszulta magát. Ebben az évben július hónapban a helyi Magyar Országos Véderő

[3] Giczi Zsolt: Rögös úton – A Magyarországi Evangélikus Egyház és az állam viszonyáról 1948-1950. In: *Valóság,* 1997/2. 71. o. Az evangélikus egyház feletti kontroll megszerzésének következő állomása az 1948. december 14-én aláírt ún. Egyezmény a kormány és az evangélikus egyház között c. dokumentum volt. 1951-től létezett az Állami Egyházügyi Hivatal, majd a folyamat 1952-ben ért a csúcsra, amikor a diktatúra felszámolta a korábbi történelmi egyházkerületeket, az újonnan létrehozott északi és déli kerületekbe püspökként saját embereiket, Vető Lajost és Dezséry Lászlót ültették.

[4] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1948. évi iratok csomója, 1300/1948. számú irat.

[5] *Szabad Nép,* 1948. szeptember 10. 3. o.

[6] *Szabad Nép,* 1948. szeptember 22. 1. o.

[7] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1948. évi iratok csomója, 1300/1948. számú irat.

[8] Uo.

[9] O. Andrásné személyes közlése.

Egylet (MOVE) szélsőjobboldali szervezet választmánya távollétében Murányi Györgyöt választotta elnökévé, ő pedig elfogadta a tisztséget, állítása szerint azért, hogy egyházának nagyobb nyilvánosságot tudjon szerezni. Való igaz, a MOVE politikai befolyása Kiskőrösön ekkortájt már elhanyagolható (leginkább a sportéletben vitt aktív szerepet), azonban a tulajdonában volt az egyetlen helyi sajtótermék, a *Délpestmegye* című hetilap.[10] Az újság felelős szerkesztői javarészt 'fajvédő' szellemben állították össze a tartalmat hétről-hétre, az aktuális évfolyamok feldolgozása során jól látható a radikalizálódás, nem ritkák az antiszemita írások, a német megszállást követően pedig szabályos propagandalappá vált, az utolsó pillanatig kitartva a tengelyhatalmak győzelme mellett. A lap utolsó szerkesztője, Zoltán János éppen ezért került a népbíróság elé, népellenes bűntett miatt 1 év börtönre ítélték, amelynek végrehajtása során elhunyt.

Murányi György, mint a MOVE volt elnöke 1945 végén idézést kapott az államrendőrségtől,[11] majd 1946-ban az újságba írt „uszító" írása(i) miatt ügye népbíróság elé került. A per anyaga Budapest Főváros Levéltárában ránk maradt, feldolgozása mindenképpen szükséges lesz, hiszen a *Délpestmegye* számait böngészve mindössze kettő általa aláírással is jegyzett cikket találtunk, ezekből pedig némileg nehéz kihámozni az ellene felhozottakat. Ráadásul a lelkész Szálasi Ferenc kiürítési parancsát nem tartotta meg, a községben maradt, sőt, a főtéren az Öreg patika lépcsőiről biztatta a vezetők által magukra hagyott lakosságot a maradásra.

Pere másodfokon azon a napon ért véget, amikor a fentebb tárgyalt körlevél megérkezett Kiskőrösre, vagyis 1948. szeptember 16-án. Az MTI napi híreit szemlézve a következőket olvashatjuk: *„Dr. Murányi György, mint a kiskőrösi MOVE elnöke, propagandát fejtett ki a nyilas eszme érdekében, és a kiskőrösi hetilapba demokráciaellenes cikkeket írt.*[12] *A Népbíróság első fokon hét hónapi börtönre ítélte, a Népbíróságok Országos Tanácsa a büntetést egyévi börtönre emelte fel."*[13] Büntetését mégsem kellett letöltenie. Előbb többször is halasztási kérelemmel élt az igazságügy miniszter felé, majd időközben minden bizonnyal Tildy Zoltán köztársasági elnökhöz fordult kegyelemért. Dr. Miklós Zoltán államügyész utasítása szerint büntetését 1949. június 14-én kellett volna megkezdenie, amire újfent nem került sor. Végül az elnyert kegyelemről a fordulat miatt már az államfői intézmény helyébe lépő kollektív testület, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa értesítette 1949. szeptember 15-én.[14]

Mindeközben másfajta kihívásokkal is szembenézett. Az egyházi iskolák államosítása mellett 1948-ban, még az év első felében tartották meg a pestmegyei alsó egyházmegye esperes választását, ahol Kemény Gábor lelkésszel szemben mérette meg magát. A fennmaradt iratok alapján cseppet sem volt egyszerű küzdelem, a kérdés megosztotta az egész egyházmegyét, az ellentétek feloldására még Ordass püspök is felhívta a szereplőket. Szoros versenyben, de a nagyobb létszámú gyülekezetek támogatásával végül dr. Murányi Györgyöt választották meg a tisztségre, akit június 9-én a kiskőrösi templomban iktattak be hivatalába.

Nem mindennapi esemény volt, hiszen a kiskőrösi egyház történetében ő volt az első lelkész, aki itteni szolgálata alatt magasabb hivatalt viselhetett. A legmagasabb tisztséget korábban Leska István (1757-1818) bírta szuperintendensként (ez akkoriban a püspöki rangot jelentette), de még jóval Magyarországra érkezése előtt, Prága városában. A sors kereke úgy hozta, hogy hozzá hasonlóan Murányinak sem adatott meg a hosszú hivatali idő, esetében azonban az anyagi nehézségek helyett a Rákosi-rendszer egyházellenes politikája vetett véget ez irányú pályájának.

Felfüggesztés és fegyelmi eljárás

Az 1950 és 1953 közötti rövid időszak a magyarországi sztálinizmus 'legsötétebb' éveit jelentette. Internálások, kitelepítések, téeszesítés, koncepciós- és kulákperek, hogy csak néhány dolgot említsünk… És természetesen ne feledjük az egyházak megtörését sem, hiszen ez is ekkor fejeződött be, 1951-től felállították az Állami Egyházügyi Hivatalt, amely a párt kontrollját jelentette a vallásos élet felett. A Magyarországi Evangélikus Egyház bányakerületi püspökét, Ordass Lajost, miután semmi esetre sem volt hajlandó együttműködni az államhatalommal, 1950. április 1-én erőszakkal megfosztották hivatalától, utóda pedig Dezséry László óbudai lelkész lett. A világi hivatalok (egyházi felügyelő, főtitkár, jegyző), majd a püspöki hivatalok elfoglalását követően 1952-re a 4 történelmi egyházkerületeket is átrajzolták: egy északi és egy déli kerület jött létre, mindkettőben a diktatúrával kollaboráló vezetőséggel.

Az események számunkra fontos részleteinek bemutatásához dr. Murányi György kor- és sorstársának, Dedinszky Gyula békéscsabai lelkésznek[15] a visszaemlékezéseit hívjuk segítségül, ennek nyomán ugyanis némileg a kulisszák mögé tekinthetünk, és jobban érthetővé válik a felfüggesztés oka és hosszú távú következménye. Még Dezséry László hivatalos beiktatása előtt az új vezetés célszerűnek látta egy általános tisztújítás lebonyolítását, erre az eseményre 1950. március 3-án került sor, egy Budapestre összehívott rendkívüli közgyűlés keretében. Jellemző volt a gyűlés jellegére, hogy dr. Reök Iván egyetemes felügyelő az elnökség által előterjesztett jelöltlistákhoz nem engedélyezett előzetes hozzászólást, csupán a szavazást követően. A tagság ezzel nem élt, hiszen felesleges lett volna, azonban egy ponton mégiscsak szembementek a vezetők akaratával. Amikor ugyanis az egyetemes törvényszék és a különbíróság tagjainak megválasztása került sorra, (utóbbi tárgyalta később Ordass Lajos püspök felmentési ügyét), a zsinat tagjai egyszerre elvetették az elnökség jelölő listáját, és az „ellenzék" által benyújtott listát fogadták el nagy többséggel.[16]

Ráadásul 27 jelenlévő tag Reök Iván törvénytelen eljárása miatt fellebbezési aláíróíveket készített, ezeket a nyomtatványokat pedig eljuttatták az egyes egyházkerületekhez, kérve a helyi lelkészeket, hogy aláírásukkal lássák el őket. Murányi későbbi sorsát ismerve bizonyosan megtette, de a részletekről beszámoló Dedinszky Gyula is így járt el. A lelkes és őszinte cselekedetet követő válaszreakció súlyos és 'kijózanító' volt. Előbb Túróczy Zoltán, a Dunántúli egyházkerület püspöke hívta Pestre az aláírókat, ahol figyelmeztette őket a várható következményekre. Beszédében kifejtette, hogy tevékenységüket az állam összeesküvésnek fogja minősíteni, Ordasst halálra ítélik, vagy Szibériába küldik, őrájuk magukra pedig 20-25 év fegyház vár. A drámai mondatok ellenére ott, akkor senki sem vonta vissza aláírását, később néhányan megtették.[17]

---

10 Riválisát, a zsidó Szabolcs testvérek tulajdonában álló *Kiskőrös és Járását* 1939-ben a második zsidótörvényre hivatkozva betiltották.

11 Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1944-1945. évi iratok csomója, Jelentés a Kiskőrösi MOVE Társadalmi és Sport Egyesület működéséről című iktatatlan irat.

12 Másutt: „egy újságcikk miatt"

13 MTI Belföldi hírek, 1948. szeptember 16. 1. o. (Forrás: Hungaricana)

14 Határozat dr. Murányi György kegyelmi ügyében. Forrás: Murányi László gyűjteménye.

15 1931 és 1942 között Kiskőrösön teljesített szolgálatot parókus lelkészként.

16 Dedinszky Gyula: Adalékok az „ötvenes évek" az evangélikus egyházban című témához, 1994. Forrás: http://www.ordass.hu/load_doc.php?cat=EJD&doc=80 Utolsó letöltés: 2020. november. 2. 13:03 (továbbiakban: Dedinszky, 1994)

17 Dedinszky, 1994, Uo.

Az ügy természetesen nem került világi hatóság elé, az államnak esze ágában sem volt mártírt csinálni sem Ordassból, sem a mellette állást foglaló evangélikus lelkészekből. Helyette kényszer hatására az 1950. április l-jén lefolytatott tárgyaláson a Magyarországi Evangélikus Egyházegyetem Külön Fegyelmi Bírósága Ordass Lajost távollétében a püspöki hivatalától megfosztotta. Indoklásként felhozták, hogy börtönbüntetése következtében a püspökök számára előírt kötelességeket nem tudta teljesíteni, ami sérti az egyházi érdekeket. Azonban így is megállapítható, hogy a különbíróság által elkövetett jogszabálysértések miatt az ítélet egyházjogi szempontból törvénysértő volt. Ehhez tartozik még az is, hogy a bírákra nehezedő óriási nyomás ellenére a bíróság tizenkét tagja közül nyolcan üres cédulát adtak le a szavazáskor, tehát csupán négyen szavaztak igennel.[18]

Ami a többiek sorsát illeti, dr. Reök Iván egyetemes felügyelő javaslatára az egyházkerületi elnökség az említett aláíróíveken listavezető lelkészeket, így Bártfay-Kelló Gusztáv szarvasi lelkészt, Dedinszky Gyula békéscsabai lelkészt, Kendeh György budapesti kelenföldi lelkészt, dr. Murányi György kiskőrösi lelkészt, alsópesti esperest, és Zászkaliczky Pál fóti lelkészt, felsőpesti esperest fegyelmi eljárás alá vonta és állásukból felfüggesztette őket. A 200/1950. számú végzést március 28-án kapták kézhez az érintettek. Az iratot olvasva mindenképpen figyelemreméltó, hogy Reök külön kérte az állásukból való azonnali felfüggesztést, a fegyelmi önmagában nem volt elegendő 'büntetési tétel'. Indoklásképpen az államszocializmus évei alatt bevett formulával találkozhatunk: *„Megnevezettek magatartásukkal huzamosabb idő óta veszélyeztetik és zavarják az egyház békéjét, mert akadályozzák az állam és egyház közötti békés viszony kialakulását és fenntartását. [aláírók] Kemény Lajos s.k. püspökhelyettes, Darvas József s.k. kerületi felügyelő."*[19]

Dr. Murányi György jogvégzett emberként április 11-én megpróbált fellebbezni az Egyházi Törvénykönyv VIII. fejezete 98. §. 3. bekezdése alapján, hivatkozva arra, hogy az elnökség indoklása semmilyen konkrétumot nem tartalmaz, hogy mely cselekedetével zavarta volna a „békés együttműködést." Folyamodványában leírta, nem érti az elnökség felfüggesztő határozatát, hiszen az azóta eltelt napokban kétszer is találkozott Reök Iván felügyelővel, sőt egyszer Kemény Lajos püspökhelyettes is jelen volt, és mindkét alkalommal azt a választ kapta kérdésére, miszerint ő nincs is felfüggesztve, és esetében nem is javasoltak ilyet. Megemlítette továbbá korábbi népbírósági ügyét, mint „[…] *közismert nehéz helyzetemet, amely csak négy év után, a múlt év végén jutott megnyugtató befejezéshez", de ezen kívül, állította, „semmi olyat nem cselekedtem, ami miatt vád érhetne bármilyen hatóság részéről."*[20] Mégsem írta volna alá a tiltakozó ívet? Dedinszky egyértelműen listavezetőként hivatkozott rá. Véleményünk szerint inkább arról lehetett szó, hogy Murányi a tiltakozás ilyenformán kifejezését teljesen törvényszerűnek értelmezte, a jogsértést pedig az erre adott vezetőségi válaszreakcióban látta. Az a körülmény pedig, miszerint a két említett egyházi vezető a személyes találkozás alkalmával tagadták magának az eljárásnak a meglétét is, nos, ez leginkább az ő személyiségükkel kapcsolatban vethet fel kérdéseket.

Mindenesetre a felfüggesztés megtörtént, akárcsak a többiek esetében, s hivatalosan csak 1950. augusztus 4-én ért véget. A kiskőrösi igazgatólelkészi hivatalt lelkésztársa, Ponicsán Imre, míg pestmegyei alsó egyházmegye esperesi hivatalát helyettese, Sikter András alesperes, soltvadkerti lelkész vette át, aki aztán több cikluson keresztül vezette az időközben átrajzolt, Bács-kiskun körzetet.[21] Csupán érdekességként említjük meg, mint jellemző esetet az adott korban, hogy 1966-os utolsó megválasztását az akkori püspök, Káldy Zoltán szabálytalanságokra hivatkozva érvénytelenítette, így kerülhetett esperesi pozícióba Tóth-Szöllős Mihály dunaegyházai lelkész, aki segédlelkészi éveit az ötvenes években Kiskőrösön töltötte. Sikter András ezt követően életkorára való hivatkozással kijelentette, hogy semmilyen további tisztséget nem kíván vállalni az egyházi életben.[22]

A felfüggesztés hónapjai alatt újabb megpróbáltatások érték dr. Murányi Györgyöt és a kiskőrösi gyülekezetet. Az újonnan épült imaházat kétszer is megpróbálták államosítani, egyszer az ifjúsági szervezet, egyszer pedig a településre érkező néphadsereg számára. Mivel a témát egy korábbi lapszámunkban részletesen bemutattuk, így itt csupán említés szintjén foglalkozunk vele.[23]

Dezséry László a Déli Evangélikus egyházkerület püspöke (Internet)

Dezséry László püspökké választását követően elhatározta, hogy pontot tesz a felfüggesztések ügyére. Minderre azonban még majd' négy hónapot kellett várni, ekkor, július 27-i dátummal az alábbi levél érkezett a Puskin utcai püspöki hivatalból Kiskőrösre:

„Nagytiszteletű Lelkész Úr!

Fegyelmi ügyében folytatott legutóbbi megbeszélésünkre hivatkozva közlöm, hogy ügyét sikerült a legfontosabb helyeken megtárgyalnom, és ezek alapján a következő döntésre jutnom.

1. Bejelentéséhez híven szíveskedjék postafordultával lemondani minden olyan egyházi tisztségéről, amely a gyülekezeti parochusi lelkészi állásán kívül van. A lemondó leveleket szíveskedjék az illetékes helyekre ajánlott levélben eljuttatni, és ezen levelek elküldéséről engem tájékoztatni.

2. Fenti értesítés beérkezése után Önt szolgálatába gyülekezetében vissza fogom helyezni.

3. Fegyelmi ügyét ezután püspöki hatáskörben fogom elintézni, amelynek tartalmáról hivatalos leiratot kap. Ez előtt azonban arra fogom kérni, hogy hivatalomban még egyszer felkeresni szíveskedjék.

Remélem, hogy ugyanazok a feltételek, amelyeket legutóbb közösen megállapíthat-

[18] Giczi, i. m. 80. o.

[19] Uo.

[20] Dr. Murányi György fellebbezése a Bányai Evangélikus Egyházkerület Elnökségéhez, 1950. április 11. Forrás: Murányi László gyűjteménye.

[21] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 2/1950. alesperesi irat.

[22] *„Sikter esperes úr nem kapott felhatalmazást, és az egyházmegye presbitériuma sem, hogy hozzákezdjenek az új esperes megválasztásához."* – *Jelen gyűlés* [ti. 1967. február 3.] *megállapítja, hogy az 1966. november 30-i gyűlés amúgy sem volt szabályszerűen összehívva, ezért annak minden határozata, vagy az esetleg leadott szavazatok semmisnek tekintendők."* Forrás: Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1966-67. évi iratok csomója, 19/1967. sz. iktatott irat.

[23] Turán István: A Kiskőrösi Evangélikus Gyülekezet 'Második Temploma' – 70 éve épült az Imaház. In: Kiskőrös Múltjából, 2019/2. 5-11. o.

tunk Nagytiszteletűséged részéről is fennállnak ezután is.

Vagyok szolgatársi szívélyes üdvözlettel:

Dezséry László
püspök"[24]

A levél hivatalos nyelvezete mögött nem nehéz felfedeznünk a nem is annyira burkolt fenyegetést. Ezek szerint a magasabb egyházi hivatalok visszaadása volt a visszahelyezés feltétele, amelyről ráadásul Murányi személyes tájékoztatást is kapott. Hogyan is kell elképzelnünk ezt a jelenetet? Szerencsénkre Dedinszky Gyulával is zajlott egy ilyen 'elbeszélgetés', amelyről visszaemlékezésében tájékoztat minket: *„Engem is behívatott magához a püspöki hivatalba. Az íróasztal aljából egy üveg szilvapálinkát vett elő, koccintottunk, majd közölte velem, hogy szeretné ügyemet rendezni, de Rákosiék megbüntetésemet kívánják. Beleegyezem-e* [Békés]*Csabáról való elhelyezésembe? Válaszom: „egyházi törvényeink szerint az áthelyezés a második legsúlyosabb fokú büntetés. Ilyet önként nem vállalok. Állítsanak bíróság elé: az hozzon ítéletet". Dezséry: ő ezt semmiképp sem akarja. De tudja, hogy vannak magasabb egyházi tisztségeim. Ha azokról lemondok, gondolja, hogy megmaradhatok csabai lelkészi állásomban, s a felfüggesztést azonnal megszüntetik. Mondtam: „a szóban forgó tisztségekről készségesen lemondok. Az új egyházvezetéssel úgysem tudnék együtt dolgozni". A következő tisztségekről mondtam le ezután: egyházkerületi főjegyző, egyetemes egyházi aljegyző, kerületi lelkészvizsgáló bizottsági tag, zsinati tag, egyházmegyei gyámintézeti elnök. Miután ez megtörtént, 1950. augusztus 1-i hatálylyal feloldották felfüggesztésemet."*[25]

Arról hogy dr. Murányi György kapott-e abból a bizonyos szilvapálinkából, nem tudunk érdemben nyilatkozni. Azonban minden bizonnyal hasonló beszélgetés zajlott le ővele is, ahol a püspök közölte a feltételeit (tkp. zsarolással), amelyeket más választása nem lévén, teljesítenie kellett. Lemondó levelét augusztus 1-én adta postára:

„Főtisztelendő Püspök Úr!

Távollétem miatt ma adtam postára azt a levelet, melyben megbeszélésünk és a most kézhez kapott levél alapján esperesi megbízatásomat visszaadtam. A már visszaadott zsinati tagság és a megszűnt egyházkerületi tisztségek után egyéb tisztségem nincsen.

Gyülekezeti szolgálatom megkezdése, valamint fegyelmi ügyem befejezése kapcsán közölteket várva és megköszönve vagyok Főtisztelendő püspök úrnak:

Kiskőrös, 1950. VIII. 1.

Szolgatársi szíves köszöntéssel"[26]

Ugyanezen a napon egy másik levelet is elküldött, ezt Soltvadkertre Sikter Andrásnak címezte és tájékoztatta benne lemondásáról. Dezséry László részben tartotta magát ígéretéhez, és három nap múlva Murányi felfüggesztése véget ért, ellenben a fegyelmi ügy lezárására püspöki hatáskörben nem került sor, azt a végzés „nem érintette." Az indoklásba még azt is sikerült belefoglalni, hogy *„a fegyelmi eljárás előreláthatólag olyan eredménnyel fog végződni"* amely súlyosabb büntetést nem fog indokolni.[27] Ez is bizonyítja, hogy a Rákosi-érában teljesen helytálló kérdésként létezett a 'mi volt előbb, a tárgyalás, avagy az ítélet?' paradoxonja.

A tárgyalásra való idézést dr. Murányi György és Dedinszky Gyula csak október 27-én kapták kézhez. Az irat tanúsága szerint vádlójuk dr. Göttche Ervin kerületi ügyész lett, a bírói tanácsba pedig a következő személyek kerültek: Gervay Zoltán (világi bíró), Gádor András (lelkészi bíró), Jakabfy László (tanári bíró), ifj. dr. Hittrich József (világi pót-bíró), dr. Kultsár Barnabás (jegyző).[28] A két terhelt egyébként ezekben a napokban egy másik, helyi egyházi ügyben is levelezésben volt, ezért értelemszerűen Murányi rákérdezett barátjánál a dologra, amelyre ő némi iróniával így reagált: „[…] *Nem értem ezt az egész alkotmányosdit. Dezséry annak idején kijelentette, hogy őt nem érdekli az alkotmány, ő a kérdést § és tárgyalás nélkül akarja megoldani, s most íme, mégis ennyire törvény szerint haladnak. Úgy látom, hogy szegény jogászok karmai közé került, akik nem engedik egyedül csak a lélek szavára hallgatva cselekedni. Hogy nekünk melyik a jobb, azt nem tudom."*[29]

A tárgyalás kezdete 1950. december 23-ára esett, befejezése viszont elhúzódott 1951. január 10-ig. Az ekkor megszületett ítélet szerint a Bányai Evangélikus Egyházkerület Törvényszéke Dedinszky Gyula, dr. Murányi György és Bártfay-Kelló Gusztáv lelkészeket fejenként 1.000 Ft főbüntetésre ítélte, amelynek végrehajtását 3 évre felfüggesztette (akkori értéken számolva jelentős összegről van szó), továbbá fejenként 450 Ft perköltség megfizetésére kötelezte őket. Mellékbüntetésként 3 évre kizárta őket a magasabb egyházi hivatal viselésének lehetőségéből, ám a gyakorlatban ez sokkal hosszabb időt jelentett. Bártfay-Kelló Gusztáv felfüggesztése csupán ekkor ért véget. Az indoklás vonatkozó részeit szerencsésnek tartjuk teljes terjedelmében, szó szerint idézni, hiszen igazi 'kordokumentum' lévén ebből is kiviláglik, hogy a terheltek valójában nem (csupán) azok miatt a bizonyos aláíróívek miatt voltak kénytelenek megaláztatást szenvedni, hanem meggyőződésük és Ordass Lajos melletti kiállásuk miatt jelentettek szálkát a hatalom szemében:

„Köztudomású, hogy a felszabadulás után, mielőtt a magyarhoni evangélikus egyház a magyar állammal megegyezést kötött, az egyházi közéletben kialakult egy olyan csoport, amely a megegyezésnek ellene volt és minden alkalmat megragadott a jó viszony kialakulásának akadályozására. Ez a csoport minden egyházi közéleti alkalomra előre felkészült, a szokottnál nagyobb mértékben előzetes megbeszéléseket tartott és előre kiosztotta a csoporthoz tartozók szereplését is. Az egyes egyházi tisztségek betöltése alkalmával oda igyekezett hatni, hogy az időközben megürült tisztségeket a csoporthoz tartozók nyerjék el. Egy állami bírósági ítélettel szemben egyházi közvéleményt igyekezett kialakítani.[30] *Az sem mérsékelte a csoport működését, hogy egyik lelkészvezetőjét időközben az egyházi hatóságok felfüggesztették, mert a csoport tagjai a felfüggesztett lelkésszel összeköttetésüket továbbra is fenntartották. A csoportnak ez a működése mind az állam mind az egyházi hatóságok előtt ismeretes volt és köztudomású, hogy nagy kárt okozott az egyházi intézmények újjáépítése vagy továbbfejlesztése terén is. Az állam és egyház közötti bizalom kialakulását állandóan megzavarta.*

1948. december 8-án az evangélikus egyház zsinata törvénybe iktatta azt a megegyezést, amely a magyarországi evangélikus egyház és a Magyar Népköztársaság között létrejött. Ez az Egyezmény kifejezésre juttatta egyházunk hűségét a magyar néphez és annak alkotmányos formájához. Szabályozta egyházunk helyzetét az új magyar államban, és biztosí-

[24] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 162/1950. sz. iktatott irat.

[25] Dedinszky, 1994.

[26] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 165/1950. sz. iktatott irat.

[27] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 177/1950. sz. iktatott irat.

[28] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 313/1950. sz. iktatott irat.

[29] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, 1950. november 14-i dátummal ellátott magánlevél, Kedves Gyurkáék! megszólítással.

[30] Ti. az Ordass-per ítélete.

totta az alkotmányos vallásszabadságon és lelkiismereti szabadságon alapuló egyházi munka szabadságát. Ugyanezen egyezmény megállapítja az állam részéről az egyháznak folyósítandó anyagi támogatás mértékét. Általában véve megszabta egyházunknak a magyar állammal, mint világi felelősséggel szembeni engedelmességét Róm. 13. alapján.[31] *Ezt a megegyezést egyházunk hitből és a történelemformáló Istennek való engedelmességből kötötte és ezért annak betartása minden lelkész egyházi kötelessége is. Mivel minden lelkész köteles egyházunk legfelsőbb erkölcsi törvényhozó testületének, a zsinatnak engedelmeskedni, köteles minden lelkész arra is, hogy ennek a megegyezésnek szellemében működjék.*

akik egyházunknak a magyar nép boldogulásához szükséges szolgálatát s belső megújulásra való döntését nem tudták magukévá tenni s alkalmat adott egyházszervezeti életünk személyi megújulására is.

A fent említett egyházi irányzat a belső megújulásnak azt a kegyelmes lehetőségét nem ismerte fel, sőt inkább azzal szembefordult. 1948 decemberétől 1950 márciusáig panaszlott lelkészek nyilvánvaló szerepet játszottak abban az egyházi csoportban, mely egyházunknak a magyar állammal való helyes viszonya és belső megújulása kialakítása terén akadályt jelentett. Tevékenységükkel és megnyilatkozásaikkal állami törvényes bíróság ítéletének egyházi elfogadását és egyházunk belső személyi átalakulásának kibontakozását akadályozták. Ezzel veszélyeztették az egyház közérdekét, szembeszegültek a zsinat határozatának s tevékenységük alkalmas volt arra, hogy az egyház békéjét veszélyeztesse.

Konfirmandus lányok társaságában 1951-ben (PSVK HGY)

A megegyezés után kitűnt azonban, hogy az a csoport, amelynek addigi szereplését az ítélet indokolása fentebb vázolta, működését a zsinat megnyilatkozása után sem szüntette meg és különösen a bányai egyházkerületben a különböző egyházi gyűléseken való szereplésével nyilvánvalóvá tette, hogy a megegyezésnek és ezzel együtt a Magyar Népköztársaság és az evangélikus egyház között munkálandó helyes és jó viszony kialakításának nem híve, sőt annak útjába kíván állani.

Ugyanakkor az is megmutatkozott, hogy Isten a magyar evangélikus egyház előtt a hitben való megújulás kapuját is megnyitotta. Alkalmát adta annak, hogy bibliai hitében, hitvallásaihoz való hűségben és prófétai látásban megújuljon és ennek az egyházszervezetben és az egyházvezetésben is levonja következményeit. Isten irgalmas ítélete leválasztotta egyházunk életéből mindazokat,

A lefolytatott vizsgálat során felvett vizsgálóbírói jegyzőkönyvek tanúsítják, hogy ezeket a vétségeket elkövették és részben ezt el is ismerték. Így indokolt volt ellenük vádat emelni az

E. T. VIII. tc. 35. §. e/ pontja alapján és indokolt volt az ezen pontban megírt vétségben őket bűnösöknek kimondani, de indokolt volt az E. T. VIII. tc. 36. §. f/ pontjába ütköző vétségben is megállapítani bűnösségüket.

Súlyosabb büntetést a törvényszék a következő indokok alapján nem szabott ki:

1. A panaszlottak 7-8 hónapos felfüggesztése panaszlottakat kizárta az egyházi szolgálatból és ez a fenyítés a vizsgálati jegyzőkönyvek tanúsága szerint is hasznos és okulást hozó volt számukra.

2. Olyan lelkészekről van szó, akik azelőtti egyházi szolgálatukban lelkiismeretük szerint odaadással működtek.

3. A vizsgálati jegyzőkönyvek és a tárgyalás egész anyaga szerint is konkrét jelét adták tetteik és megnyilatkozásaik megbánására és azok felett kifejezték sajnálatukat, sőt, azt, hogy hasonló megnyilatkozásokra a jövőben szándékuk szerint nem kerül sor. Ezenkívül megbánásukat jelentette az is, hogy minden egyházi tisztségükről lemondottak a gyülekezeti lelkészi állás kivételével.

4. Egyházunk a belső törvényes rend helyreállításában és a belső megújulásban olyan lépéseket tett, amelyek megadják az erőt és a lehetőséget ahhoz, hogy panaszlottak ügyében kegyelmes ítéletet lehessen hozni.

5. Egyházunknak az az érdeke, hogy a belső átalakulás alatt keletkezett belső vitákat lezárja, az egyház minden munkását egyházunk és magyar népünk buzgó és hűséges szolgálatára nevelje, s a belső megbékélést munkálja most is, amikor panaszlottak ügyében ítéletet hoz.

6. A panaszlottak felfüggesztése után hat hónappal választott egyházkerületi vezetőség és törvényszék ügyüket a keresztyén szeretet és békességkeresés, a keresztyén lelkipásztori szempont alapján akarja elintézni.

Az egyházkerületi törvényszék tehát a testvéri szeretet teljes szigorúságával feddi meg panaszlottakat fent részletezett magatartásuk miatt. Ítéletével nem akarja elzárni előlük a lelkészi szolgálat mezejét, de azza1, hogy az előlépésből három évre kizárja őket, figyelmezteti, hogy egyházunkért messzemenő felelősséget érezzenek, és cselekedeteiket úgy mérlegeljék, hogy az gyülekezetükben minden esetben példaadó legyen. Az ítélet bűnbánatuk felkeltésével vegye rá őket arra, hogy elfogadják egyházunknak hitben hozott döntését, mely a népünkhöz való hűség és az egyházi belső megújulás mellett határozott.

Az egyházkerületi törvényszék bízik abban, hogy jelen ítélete nevelő erejű és alkalmas arra, hogy egyházunkban békességet szerezzen, lelkészeinket pedig arra késztesse, hogy egy akarattal munkálkodjanak egyházunk előmenetelén, magyar népünk fejlődésén és az evangélikus egyház és a magyar állam jó viszonyának megszilárdulásán.

Ennek az ítéletnek Bártfay-Kelló Gusztáv és dr. Murányi György panaszlottakra vonatkozó része jogerős és végrehajtható."[32]

---

[31] Pál apostol rómaiakhoz írt levele 13. fejezet. *„Minden lélek engedelmeskedjék a felettes hatalmaknak, mert nincs hatalom mástól, mint Istentől, ami hatalom pedig van, az az Istentől rendeltetett. Aki tehát ellene szegül a hatalomnak, az az Isten rendelésének áll ellen; akik pedig ellenállnak, azok ítéletet vonnak magukra.* […]"

[32] Kiskőrösi Evangélikus Egyházközség irattára, 1950. évi iratok csomója, dr. Murányi György fegyelmi ügyében hozott ítélet. Iktatószám nélkül.

Az ítélet által, mint látni fogjuk, Murányi előtt a magasabb egyházi pálya kapuja, amelyet kiváló szónoki képességei mellett a jogi diploma is megnyitott számára, 1950-ben végképp bezárult. Megpróbáltatásai mindazonáltal nem értek véget.

Az Állami Egyházügyi Hivatal támadása 1955-ben

A helyi közösség szolgálata, amelynek lelkészként továbbra is igyekezett maradéktalanul eleget tenni, legalább megmaradhatott számára. Ennek a munkának az eredményességét pedig mi sem jelezhetné jobban, minthogy a sztálinista korszakban még egyszer az államhatalom látókörébe került, s nem pozitív értelemben. A Nagy Imre nevével fémjelzett rövid időszakot követően ugyanis a diktatúra tovább folytatta fellépését a 'klerikális reakcióval' szemben.

Az első helyen továbbra is a római katolikusok álltak, majd a reformátusok, harmadik helyen pedig az evangélikusok következtek, akik Bács-kiskun megyében a legnagyobb számban a Kiskőrösi járás területén, azon belül is a járási székhelyen, Kiskőrösön éltek. A megyében a többi felekezethez képest alacsonyabb számarányuk is magyarázatul szolgálhat arra, hogy miért annyira 'későn', egészen pontosan 1954-ben kerültek Szakács Gyulának, az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) megyei egyházügyi referensének látókörébe. A viszonylagos autonómiának azonban, vagy, ahogy Szakács fogalmazott, „e helytelen állapotnak" ekkor vége szakadt.[33]

Az előadó, miután tájékozódott az ügyben, magához rendelte Kecskemétre Sikter András esperest, akivel közölte, mivel eddig nem számolt be neki az egyházmegye dolgairól, sőt a kapcsolattartás bármilyen formáját mellőzte, ezért ezen a gyakorlaton változtatni szükséges. Érdekes, hogy már ezen az úgymond első találkozáson szóba került dr. Murányi György neve, akiről a referens kifejezetten ellenséges hangnemben tett említést, konkrétan azzal vádolva, hogy „szembeállította a kiskőrösi evangélikusságot az állami szervekkel." A Szakács Gyula által várt tkp. Murányit elítélő megnyilatkozás Sikter részéről ennek ellenére elmaradt, talán ez is megerősítette benne azt az álláspontot, hogy a kiskőrösi evangélikusok ügye további vizsgálatokra érdemes. Ezt tetézte be az 1954. november 28-i helyi tanácsválasztások eredménye. A megyében a legtöbb járásban a korszak gyakorlatának 'megfelelő' 95-100 %-os részvételi arányok születtek, a Kiskőrösi járás viszont jócskán kilógott a maga 84,4 %-os arányával, s ezt is csak jelentős házi agitációval tudták elérni a „nagyfokú közömbösség" miatt. Szakács levonta a következtetést: „[…] *a nagyobb politikai feladatok előtt az adott terület valamennyi felekezetével, illetve annak vezetőivel foglalkozni kell.*" Külön kiemelte az evangélikus egyházat.[34] Október végi jelentésében újabb 'gyanús' körülményt emelt be, ti. az „erősen evangélikus" községek a téeszszervezésben is lemaradtak. Véletlen lenne? Aligha.[35]

A megyei vizsgálatra alapos előkészítést követően az 1955-ös év végén került sor. Szakács Gyula egy teljes napot töltött Kiskőrösön, hogy az ÁEH-tól és a Magyar Dolgozók Pártja Bács-kiskun Megyei Végrehajtó Bizottsága Agitációs és Propaganda Osztályának irányelvei alapján kiértékelje a helyzetet. A kiskőrösi evangélikus lelkészek működéséről címmel ellátott jelentését december 17-én nyújtotta be. Sorait olvasva jól érzékelhető az a 'mély benyomás', amelyet itt tartózkodása során a látottak kiváltottak belőle. A lelkipásztorok „ötös fogata" szerinte együtt és külön-külön is illojálisak volt, ők a „tiszta" evangélikus egyházhoz tartoztak, sőt, ez a helyi vezetés (ti. Ponicsán Imre igazgatólelkész, dr. Murányi György lelkész, Tóth-Szöllős Mihály segédlelkész, ill. Mina János és Seben István hitoktató lelkészek) az államhatalom számára a „legszerencsétlenebb" összeállítást jelentette. A csoport „vezérlovaként" Murányi Györgyöt említette meg, akit emellett „*személy szerint is megillet a megye legreakciósabb ev*[angélikus]. *lelkésze jelző.*"[36]

A jelentést tovább vizsgálva nagyon hamar világossá válik az előadó valódi problémája a kiskőrösi gyülekezettel, valamint annak lelkészeivel, ez pedig a sikeres ifjúsági és belmissziói munka voltak. Zárójelben érdemes megjegyezni, hogy a pártszervezés és a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) szervezése a járásban sohasem volt a legsikeresebb, az azonban minden bizonnyal kisebbfajta sokként érhette Szakács Gyulát, hogy miközben országszerte a vallásos életvitel visszaszorítása haladt előre (több-kevesebb eredménnyel), addig Kiskőrösön ennek a homlokegyenest ellenkezőjét volt kénytelen tapasztalni, köszönhetően a lelkészek 'innovatív' és újfajta hozzáállásának. Énekkar, színi előadások, kultúrestek, diavetítések, ezek voltak az ifjúság megszólításának sikerrel alkalmazott eszközei. Ezeknek kellett azonnal hadat üzenni, s ennek alátámasztására gyakorlati példát is említett. Leírta, hogy 1954 őszén a Petőfi Állami Általános Iskola negyedikesei körében verekedés tört ki, amikor az egyik párttitkár fia az ateizmus mellett foglalt állást, erre három vallásos szellemben nevelt evangélikus fiú fizikailag bántalmazta, s végül az igazgatónak kellett őket szétválasztania.[37]

Az imaház építői 1948-ban (PSVK HGY)

[33] Szabó Bence: Evangélikus gyülekezetek a kommunista diktatúra viharában. In: dr. Gyenesei József (szerk.): Bács-kiskun megye múltjából 28. Kecskemét, 2020, 233-251. o. (továbbiakban: Szabó, i. m.)

[34] Szabó i. m. 236. o.
Megjegyzés: Szakács Gyula figyelmét elkerülték azok az adatok, melyek szerint az a bizonyos választási részvételi arány (helyhatósági választások esetén), legalábbis konkrétan Kiskőrösön már az 1945 előtti érában sem volt éppen magas. Zárójelben jegyezzük meg csupán, mivel nem tartozik szorosan a témához, de ez az államszocializmus éveiben, sőt 1990-et követően is jellemző maradt.

[35] Uo.

[36] Uo. 247. o.

[37] Uo. 249. o.

Sőt mi több, Szakács kiemelte, hogy ő már februárban is felhívta a megyei végrehajtó bizottság és az ÁEH figyelmét a színdarabok, képes igehirdetések, hangversenyek, szavalóversenyek, szeretetvendégségek, stb. 'káros' hatásaira, azonban áthelyezése miatt valódi intézkedésekkel nem sikerült ezeket leépíteni. Csupán annyi valósult meg, hogy a „kultúregyüttesek" vidéki vendégszereplés-eiket lemondták, s a kiskőrösi evangélikus imaház, amely szerinte egy „jól megépített vidéki színházterem képét adja," programja is „hézagosabb" lett.[38] A 'probléma' ettől még nem szűnt meg. Decemberi összegzésében leírta, hogy a gyülekezet mintegy 80 fős énekkara rendkívül sikeres, tagjainak 75 %-át ráadásul fiatal fiúk és lányok adták. Vezetői Tóth-Szöllős Mihály segédlelkész és Fekete Sándor zenepedagógus, egykori kántor. A fellépések rendszerint teltházasak voltak, vidéki szerepléseik pedig nem csekély anyagi hasznot is hajtottak az egyházközségnek.[39]

A következő 'zavaró' csoport a színjátszóké, akiknek a vezetője Ponicsán Imre volt, ám Fekete Sándor itt is sokat segédkezett.

Dr. Murányi György konfirmandusokkal 1955-ben (PSVK HGY)

Esetükben leginkább az szúrta az előadó szemét, hogy nem egy ad-hoc jellegű csapatról volt szó, hanem egy 20-25 fős, serdülő fiatalokból álló „törzsgárdáról" akik rendszeresen adtak elő az imaházban, esetenként a templomban, főként vallásos témájú darabokat. Ahogy írta: *„Érdemes néhány szót arról ejteni, hogy milyen darabok foglalkoztatják a kultúra e buzgó „terjesztőit". Vizsgálatom során kezembe akadt öt kis könyvecske, pontosabban öt műsorfüzet. Ezeket mellékelem, de néhánynak a címét külön is aláhúzom, mivelhogy a címből általában következetni lehet a „mű" mondanivalójára is. Figyelmet érdemel a Hazatérés c. három felvonásos ún. „népi színmű", amely 1948-ban került nyilvánosságra, s amit a kiskőrösi evangélikusok a közeljövőben szándékoznak előadni. A darab tele soviniszta, nacionalista kifejezésekkel, legfőbb jellemzője természetesen annak magyarázása, hogy csak az istenben hívő ember boldogul. A Még az éjjel c. három felvonásos finnből lett magyarra fordítva, s szívet szaggató jeleneteivel eddig a legnagyobb népszerűségnek örvend, a legtöbb pénzt hozta a konyhára úgy Kiskőrösön, mint a környék ev. gyülekezeteiben. Most van előkészületben a Tékozló fiú előadása, karácsonyra és szilveszterre kisebb jelenetekkel, valamint vallásos tárgyú párbeszédekkel készülnek jelentésem hősei."*[40]

Szakács Gyula jelentésében foglalkozott dr. Murányi György személyével is, aki mit sem sejtve az előadó hátsó szándékairól, jóhiszeműen még megpróbált vele beszélgetésbe is elegyedni. Őt ekképpen jellemezte: „[…] *külön foglalkozom a lelkésznek a filmezés primitív eszközökkel történő megvalósításában nyújtott kimagasló munkásságával. Ez az ember már 1948-ban számított a kultúra ily nagymérvű elterjedésére, s ezért annak idején több száz fényképfelvételt készített azokról a munkacsoportokról, akik társadalmi munkában, felváltva dolgoztak az imaház építésén. A felvételekből most diafilmet készít, s hamarosan ezt a filmet fogják vetíteni a kiskőrösi ev. imaházban. Ezzel kapcsolatban Murányi ezeket mondotta: „Képzelje el uram, milyen nagy lesz a látogatottság a vetítések alkalmával, hiszen minden ember szeretné magát filmen látni, márpedig ilyen ember sok van. Mi annak idején úgy osztottuk be az embereket a munkába, hogy később több ezren mondhassák magukénak az imaházat". Nagyon „tetszett" az ötlet, s mikor kifejeztem tiszteletem nevezett érdemeiért, Murányi még hozzá fűzte: „Hát igen kérem, mi gondolkozva dolgozunk!" Mondanom sem kell, hogy máris mindent elkövettem illetékes szerveken keresztül, hogy ebből a vetítésből csak hiú ábránd legyen."*[41]

A fent említett példák után Szakács határozottabb és célzottabb intézkedéseket javasolt. Először is 1956. január 7-én irodájába rendelte és személyesen közölte Sikter András esperessel, Ponicsán Imre igazgatólelkésszel és dr. Murányi György lelkésszel az egyházi kulturális rendezvények további tilalmát. Arról azonban nyilvánvalóan nem ejtett szót, hogy ettől sokkalta komolyabb dolgokat is kilátásba helyezett, s jelentésével együtt be is nyújtotta a felettes hatóságok részére:

„1./ Megfelelő politikai és adminisztratív előkészület után el kell végezni a szóban forgó imaház államosítását, illetve a község kezelésébe történő átadását. Mindezt annak alapján, hogy az imaház nem megengedett célokat szolgált, ott az imaház jellegétől idegen munka folyt hosszú időn keresztül. Megjegyzem ennél a kérdésnél, hogy 1952-ben [helyesen: 1950-ben] *már egyszer kísérlet történt az átvételre a helyi Kiegészítő Parancsnokság részéről, Farkas Mihály elvtárs azonban ehhez nem járult hozzá.*

2./ A tavasz folyamán végre kell hajtani Dr. Murányi György lelkész más gyülekezetbe való áthelyezését. Az ehhez szükséges anyagokat rövid időn belül egy kötetben felterjesztem a Hivatalhoz.

3./ A fenti, adminisztratív jellegű intézkedéseket meg kell előznie igen komoly politikai és kulturális munkának, különös tekintettel a községben élő fiatalokra. Még ebben a hónapban össze kell hívnia a megyei Párt VB

[38] Uo. 247. o.
[39] Uo. 248. o.
[40] Uo. 248-249. o
[41] Uo. 249. o.

Agit[ációs és]. *Prop*[aganda]. *osztályának egy közös megbeszélést a Népművelési, az Oktatási osztály vezetőjével, a Disz MB-vel és az MNDSz megyei vezetőjével. Itt külön-külön kell meghatározni véleményem szerint a feladatokat, s biztosítani kell, hogy e szervek mindent megtegyenek a legközelebbi jövőben Kiskőrös politikai és kulturális arculatának megváltoztatására. Olyan helyzetet kell teremteni rövid időn belül, hogy a mi politikai és kultúrmunkánk eredményezze az ev*[angélikus]. *kultúrélet hanyatlását, később megszűnését.*

4./ Felelősségre vonást kell alkalmazni Fekete Sándor szakfelügyelővel szemben, éreztetni kell vele ezáltal, hogy az államilag fizetett pedagógusoktól mást várunk, jogunk van mást követelni. Véleményem szerint egy ilyen felelősségre vonás, illetve büntetés általában jó fog majd gyümölcsözni a többi vallásos befolyás alatt élő pedagógusokra is.

5./ A közeljövőben meg kell szereznem a 80 tagú énekkar és a színjátszó „törzsgárda" tagjainak névsorát abból a célból, hogy illetékes szervek folyamatosan megkezdjék ezen személyek eltávolítását az egyháztól. Ez különös súllyal a fiatalokra vonatkozik.

6./ Végül minden eszközzel biztosítani kell, hogy Dezséry püspök és Sikter esperes azonosítsák magukat intézkedéseinkkel, segítsék elő a jelentésben részletesen elemzett helyzet mielőbbi megváltoztatását."[42]

Hogy miért is nem valósultak meg a fent említett súlyosabb intézkedések? A bürokrácia útvesztői mellett leginkább arra tudunk gondolni, hogy az 1956-os év átalakulásainak, illetve a Rákosi-klikk bukásának lehetett hozzá köze. Dr. Murányi Györgynek még egyszer adatott volna meg a magasabb hivatal viselésének lehetősége. A forradalmi események során Dezséry László lemondott püspöki hivataláról, a Déli Evangélikus Egyházkerületet szűk két esztendőn át a korábban törvénytelen eljárással eltávolított Ordass Lajos vezethette, aki 1957 októberében felkérte Murányit, hogy vegyen részt az egyházkerületi törvényszék munkájában. Ő a tagságot udvariasan visszautasította.[43]

1958 júniusában aztán Ordasst ismét félreállították, immár végérvényesen, helyette Káldy Zoltán irányította tovább a déli kerületet, majd 1967-től püspök-elnökként már a Magyarországi Evangélikus Egyházat is. Kapcsolata Murányival a 'hűvös' jelzővel írható le leginkább, ügyelt az ún. két lépés távolság megtartására. 1973-as nyugdíjazásáig dr. Murányi György csupán, mint parókus lelkész szolgálhatta a kiskőrösi evangélikus gyülekezetet.

Turán István

Érdujhelyi Menyhért, a Kiskőrösön is szolgáló történész plébános

Ellinger Menyhért 1860. január 4-én született a délvidéki Zentán Ellinger József és Zsubory Mária első gyermekeként. Apja tanítói fizetésből tartotta el családját. Egész életében a zentai gyerekek oktatásával-nevelésével foglalkozott. Az alsó-fokú ipari iskolában 1856 és 1877 között, közben (1876-1877 között) a külső, szállási oktatási intézményben, majd végül 1878 és 1881 között a belvárosi iskolában tanított. Itt már kizárólag lányosztályokban oktatott. Eközben aktívan bekapcsolódott városának közéletébe. Az 1870-es években a Zentai Takarékpénztár felügyelőbizottságának is tagja volt. Még zentai pályája elején ismerkedett meg későbbi feleségével, Zsubory Máriával, akit rövidesen feleségül vett. Gyermekeik mind Zentán születtek: elsőként Menyhért 1860-ban; majd Lajos 1863. július 10-én (később MÁV főfelügyelő, a Ferenc József-kereszt kitüntetettje. Felesége: Költli Jolán. Meghalt: Dunaharaszti, 1938. május 3.); János Antal 1866. április 16-án (később MÁV vasúti mozdonyvezető. Meghalt: Budapest, 1901. április 16-án, Zentán temették el.), Jenő 1868. április 27-én (később ügyvéd, Bács-Bodrog vármegye tb. főügyésze. Bács-Bodrog vármegye törvényhatóságának tagja, Zenta város képviselőtestületének tagja. A Függetlenségi Párt zentai vezetője. A Zentai Függetlenség című lap szerkesztője. Házában megfordult Kossuth Ferenc is. Felesége: Papp Rózsa. Meghalt: Zenta, 1913. április 10-én), Amália tanítónő volt Zentán, Mária Stefánia és végül egy ikerpár született 1876. április 2-án: Ilona (meghalt: 1933 januárjában) és Mária Ludovika.

Ellinger Menyhért iskolái tanulmányait szülővárosában, Zentán kezdte meg, majd Szegeden és Kalocsán, az Érseki Főgimnáziumban folytatta. Itt már megmutatkozott 'történészi' vénája is, ugyanis történelemből rendszeresen külön elismerésben részesült. Kalocsán fejezte be teológiai tanulmányait is. Édesapja az 1880-as évek legelején megbetegedett. 1881-ben, mint munkaképtelen tanítót említik, ekkor segélyt kapott Zenta városától és a kalocsai érsekségtől. Édesapja Zentán halt meg 1889. június 9-én 72 éves korában.

Menyhértet 1882. június 3-án szentelték pappá Kalocsán. Ezt követően több bácskai helységben káplánként vagy segédlelkészként tevékenykedett. Első állomáshelye Ada volt, ahol káplánként segítette Opicz Sándor plébános munkáját. Már első 'főnöke' is megemlítette róla, hogy meggyőzése külön erőfeszítést igényel „mert konokul ragaszkodik föltevéseihez". Vezetéknevét 1885-ben magyarosította Érdujhelyire, amelynek okát politikai elkötelezettségével magyarázta. Pappá szentelését követően már nyilvánvalóvá vált, hogy Érdujehelyi Menyhért teológusi pályafutása nem a szokványos papi pályafutás lesz. Lelkészi pályájának már a kezdetén, 1885-ben érseki feljelentést tettek ellene, mert az országos képviselőválasztások alkalmával, szántovai káplánként tevékenyen részt vett a korteskedésben, amit a feljelentésben úgy értékeltek, hogy kormányellenes üzelmeket folytatott, és tevékenységével „a község nyugalmát aláásta, és házról házra járva a lakosokat a kormány és a megye ellen drasztikus kifejezésekkel bujtogatta". 1884-1885-ben Hercegszántóra helyezték káplánnak. 1887 elején Monostorszegen, majd 1888-ban Szilbereken volt segédlelkész.

Érdujhelyi Menyhért (1860-1925)

Már fiatal korában nagy érdeklődéssel olvasgatta a történelmi munkákat. Teológiai tanulmányai alatt mind gyakrabban megfordult a kalocsai érseki levéltárban és könyvtárban, ahol régi iratokat tanulmányozott. Nagy gonddal csiszolgatta latin tudását is, mert ez által jobban megértette a korábbi korok üzenetét. Úgy érezte, hogy szüksége van további munkásságához szaktudásra, ezért beiratkozott a Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem bölcsészettudományi karára.

1887-től segédlelkészként és hitoktatóként Újvidéken tevékenykedett, és történetírói

[42] Uo. 250-251. o.

[43] 1957. november 10-i datálású válaszlevél a püspöknek. Forrás: Murányi László gyűjteménye.

munkásságának fénykorát is itt érte meg. Egyházi teendői mellett az újvidéki ipariskolában szerb-horvát nyelvet is oktatott. Újvidéken töltött évei során inkább történészi és tanári tevékenysége jutott kifejezésre. Érdujhelyi Menyhért történetírói munkásságának kezdetei szorosan összefonódtak Bács-Bodrog Vármegye Történelmi Társulatának működésével. Első történelmi tárgyú dolgozata, amely Újvidék művelődéstörténetével foglalkozott, a Társulat Évkönyvében jelent meg 1888-ban. Ezután sorra jelentek meg írásai. Írt értekezéseket a Bács-Bodrogmegyei történelmi társulat Évkönyvébe: Újvidék művelődéstörténete (1891); A pétervárad apátság (1892–93); Pétervárad hadászati jelentősége; A magyarországi szerb hírlapirodalom története; és több hírlapba: M. Állam (1890. Kath. autonómia és szerb nemzeti egyház), Budapesti Hírlap (1890. január 1. óta külső munkatársa, nagyobb cikkei: A szerémi magyarok, Kalugyerek reformja, A magyarországi szerb papság stb.), M. Újság, Bácska, Újvidék, a szerb Javor (1891), Nase-Doba (1892), a német nyelvű Bács-Bodrogher Presse (1891–93) és a Magyar Sion (1889) című folyóiratba.

1893-ban ő szerkesztette a Katolikus Hitoktatás című folyóiratot. Fő érdeklődési területe a magyar középkor volt. Több jelentős cikke jelent meg a korszak legjelentősebb történelmi folyóiratában, a Századokban. Az egyik legmaradandóbb munkája azonban a szakcikkek sorával előkészített érsekségtörténete, amelyben a XV-XVI. századi főpásztorok életrajzán kívül a főegyházmegye területén fekvő káptalanok, az itt működő szerzetesrendek, az iskolák és plébániák histórióját is feldolgozta. Az Újvidék történetével foglalkozó dolgozatai, kutatásainak eredménye és annak fogadtatása, úgy látszik, annyira felbátorították Érdujhelyi Menyhértet, hogy az 1892. februárjában felajánlotta a városi közgyűlésnek, hogy megírja Újvidék történetét. Egy későbbi törvényhatósági bizottsági jegyzőkönyv kivonata szerint a város történetének megírásának felvetése hivatalosan először 1892. február 1-én merült fel, az ötletet pedig a városi közgyűlés 1892. április 7-én hagyta jóvá. Újvidék város törvényhatósági bizottsága 1892 májusába „elvben elhatározta", hogy elfogadja Érdujhelyi javaslatát, és a polgármesterrel egyetemben 6 tagból álló bizottságot nevezett ki. Ez a bizottság „kellő szakértőkkel kiegészítve" arra volt hivatott, hogy a „folyamodó által beszerzett és a város történetének alapjául szolgálandó adatokat és okmányokat behatóan áttanulmányozza". „*Amennyiben azokat a város történetének megírására felhasználhatónak és elégségesnek találná, úgy a munka mikénti megírása valamint folyamodónak a város által leendő anyagi támogatása tekintetében folyamodóval állapodjék meg, s minderről annak idején véleményes jelentést tegyen a törvényhatósági bizottságnak.*" A város által kinevezett bizottságot a határozat értelmében a következő szakértőkkel bővítették: Korény-Scheck Vince római katolikus főgimnáziumi tanár, Patek Béla kereskedelmi iskolai tanár, Jovánovits Milán szerb főgimnáziumi tanár, Sakrak Szergia szerb consistoriumi jegyző, Hadzsits Antal, a Szrpszka Maticza titkára. Ebből is látszik, hogy elég széles szakértői bizottságot neveztek ki Érdujhelyi mellé, aki gyorsan dolgozva, hangyaszorgalommal gyűjtötte össze a város írásos történelmi emlékeit, forrásait. Érdujhelyi a bőséges eredeti forrásanyagon és az akkor magyar, német és szerb nyelven megjelent történeti irodalmon kívül, az általa folytatott régészeti ásatások eredményét is felhasználta az akkor még nyitott és megválaszolatlan kérdések bizonyításához. Művének 5. fejezetében Ó-Pétervárad-járól értekezve, a következőket írja: „*A jelzett történelmi nyomokon indulva, ásatásokat rendeztem az újvidéki határban, a temerini országút mindkét oldalán, hol a lőporos-torony áll, mely hely hajdan a Duna partját képezte* […] *Hozzáláttam a domb átvizsgálásához, s a kutatás feltevésemet sokban megerősítette. Az ásatások kétségtelenné tették, hogy e helyen valaha község létezett. Körülbelül a mostani talaj alatt középkori téglák törmelékei sűrűn találhatók* […]."

A zentai Jézus Szíve templom egy régebbi levelezőlapon (Internet)

AZ Újvidék története című nagy ívű munkáját 1893. január 23-án mutatta be a monográfiát értékelő 12 tagú bizottságnak. Művének előszavában Érdujhelyi nemcsak felsorolta történelmi forrásainak lelőhelyét, hanem szükségesnek találta megmagyarázni kutatási és történetírói módszerének lényegét is. „*Újvidék múltjának hű képét akartam festeni, hogy azt gyönyörrel szemlélhesse mindenki, a ki hajdanunk iránt érdeklődik. Azt akartam, hogy művemet élvezettel és haszonnal olvashassák a szakférfiak épp úgy, mint a nagyközönség, hogy fejtegetésemnek tudományos értéke mellett tetszetős formája is legyen.*" Az elkészült mű nagy tetszést aratott, s 1894-ben megjelentették magyar és szerb, majd később német nyelven. Érdujhelyinek a város monográfia megírásáért a városi tanács 1000 forint szerzői díjat szavazott meg. Ezt későn felemelték 1500 forintra, az Érdujhelyihez közel álló Molnár György és Bruck Ferenc városi tanácstagok javaslatára. Hatalmas forrásanyaggal megírt monográfiáját ma is élvezettel olvasgathatják a város történelme iránt érdeklődők.

Érdujhelyi neve, Újvidék történetének megírását követően állandóan jelen volt a magyar történészek között, 1894-ben a Karlócai patriárkátus és a boszniai görög-keleti egyház címmel olvasta fel dolgozatát a Magyar Történelmi Társulat választmányi gyűlésén.

1894-ben Újvidékről Kiskőrösre helyezték, a helyi katolikus plébánia adminisztrátorának nevezték ki. A kiskőrösi lakosság nagy örömmel fogadta a tudós pap megérkezését: „*Ürültünk, nemcsak büszkék valánk rá, hogy van nekünk egy tudósunk, aki közöttünk él s aki tudományos munkásságával községünkre is fényt dérit.*" „*Az új plébános, Érdujhelyi Menyhért mindjárt első megjelenése alkalmával tiszteletre kötelezett le mindenkit. Megérkezése után első sorban is azt tartotta kötelességének, hogy a más felekezetbeli lelkészeknél magát bemutassa, azoknál tisztelegjen s e tényével a más felekezetek irányában érzett tiszteletének, mintegy külsőleg is, kifejezést adjon. És ez a tette már magában véve elegendő volt ahhoz, hogy őt mindenki részéről tisztelet, becsülés környezze. Mint lelkészért, hívei valósággal rajongnak, mint embert pedig puritán egyszerűsége, szerénysége s leereszkedő, nyájas modora miatt mindenki szerette*" – írta róla a

korabeli sajtó. Nemcsak elméletben, hanem a gyakorlatban is példát mutatott a helyi katolikusoknak. 1894-ben a csengődi iskola és kert bekerítéséhez maga a lelkész keresett megfelelő rőzsét a kalocsai vasútvonal mentén.

Még ugyanebben az évben Érdujhelyi plébános Császka György kalocsai érsekhez fordult segítségért. A főpap támogatását a kiskőrösi templom díszítőfestésének elkészítéséhez, a téglapadló helyébe cementlapok lerakásához, szélfogó ajtók felszereléséhez. Mivel a katolikus egyházközség kicsi és szegény volt, önerőből a felújítások költségeinek csak töredékét tudta összegyűjteni: *„Nagyméltóságod élőszóval alázatos kérelmemre már kegyeskedett is megígérni, hogy egyik udvari festőjét fogja megbízni a kiskőrösi r.k. templom kifestésével. A festőművész úr már meg is szemlélte templomunkat, arról kedvezőleg nyilatkozott s megígérte, hogy a festésre vonatkozó tervezetet Nagyméltóságod magas színe elé fogja terjeszteni."*

A munkálatokhoz szükséges állványok felállítását és Daberto Félix festőművész ellátását a kiskőrösi egyházközség vállalta magára. Daberto festette meg többek között szepesi székesegyház freskóit, a zombori vármegyeháza érsekportréit is.

A nagy energiákat megmozgató kiskőrösi munkáját 1895-ben megszakította egy felkérésre elvállalt egy tudományos kutatás. *„Megbízást kaptam egyrészt a Szent István Társulattól, melynek tudományos és irodalmi osztálya 1895. évi november 21-én kelt határozatával kiküldött a mélt. Fraknói Vilmos püspök úr által alapított római magyar történelmi intézetbe, hogy mint ez intézet tagja, a magyarországi kath. egyházakat általában érdeklő történelmi adatokat gyűjtsék az örök város levéltáraiban; másrészt nagyméltóságú Császka György kalocsai érsek úrtól, ki a kalocsai egyházmegyét közelebbről érdeklő okiratok felkutatásával kegyeskedett megbízni."* A kiskőrösi plébános így hát elutazott az ’örök városba’. A Magyar Intézetben lakott, s a vatikáni levéltárban és a római állami levéltárnak egyházi vonatkozású anyagában folytatott kutatásokat. Még Rómában volt, amikor a Millennium ünnepségekre meghívták a kiskőrösi katolikusok. A kérést sajnálattal elutasította, s levéllel fordult az őt helyettesítő Gmitter Alfonz lelkészhez:

„Tisztelendő Jó Uram!

Egyrészt azért, mivel a máj 17-iki ünnepség óráját nem tudom; másrészt azért is, mivel az olasz távírda igen gyámoltalan, célszerűnek véltem, levélben válaszolni ma vett távirati meghívásukra.

Nagy hálával vettem a kiskőrösi r. k. iskolaszék meghívását a tanuló ifjúságnak f. hó 17-én tartandó millenniumi ünnepségére. Újabb jelét látom e szíves figyelemben azon őszinte ragaszkodásnak, melyet igen kedves híveim irántam mindenkor tanúsítottak.

Ez a szívélyes ragaszkodás legerősebben fokozza az én szeretetemet, melyet a kiskőrösi katholikusok iránt érzék s melyet a távolság nem csak, hogy nem lohasztott, de sőt szívósabbá, erősebbé tett.

Kérem kedves főtisztelendő uramat, szíveskedjék a t. iskolaszéknek kifejezni mély hálámat lekötelező figyelméért. – Adja tudtukra szeretteimnek, hogy bár tenger választ el bennünket egymástól, lélekben jelen leszek az ünnepségen. – Itt az idegenben nehéz munkát végzek azon célból, hogy édes hazám dicsőségének emeléséhez csekély tehetségem szerint hozzá járuljak, midőn annak történetét részben megvilágosítani törekszem. – Azt hiszem ez is azt tanúsítja, hogy a millenniumi ünnepségeknek mi is részesei vagyunk.

A kedves viszont látásig mindnyáj okát szeretettel üdvözölve vagyok fő tisztelendőséged igaz híve,

Érdújhelyi Menyhért"

Kutató munkájának eredményét a „Kutatásaim a római levéltárakban" című munkájában tárta a nyilvánosság elé. Sikeres tudományos munkásságáért főpásztori dicséretben részesült, s ígéretet kapott arra, hogy a későbbiekben újra támogatni fogják egy külföldi kiküldetését. Ráadásul megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának is.

1897-ben szülővárosába, Zentára választották meg plébánosnak. A kiskőrösiek elszomorodott szívvel búcsúztatták szeretett lelkipásztorukat: *„Búcsút mondunk hát neki s hozzátartozóinak s kérjük: tartson meg bennünket, körösieket jó emlékében úgy, mint a hogy mi is mindig szívesen fogunk reá visszaemlékezni."*

Zentán annál nagyobb örömmel fogadták a hírt, hogy Érdujhelyi Menyhért elfogadta meghívásukat. Fogadtatására megjelent a délvidéki város apraja-nagyja, ahogyan a korabeli újságok írták: *„hívei szokatlan lelkesedéssel fogadták f. hó 8-án. A zentai pályaudvarban a városi tanács élén a helyettes polgármesterrel, üdvözölte a város népszerű s tudós fiát, s most már egyik plébánosát. Vagy 3 ezer ember vett részt a menetben, mely zeneszóval kísérte Érdujhelyit a plébániáig a fellobogózott utcákon keresztül. Ott meghatva mondott köszönetét az új plébános a nem remélt impozáns fogadtatásért s hívei tüntető ragaszkodásáért."*

A zentai Jézus Szíve plébániához tartozó hívek lelki gondozása lett a fő feladata. A papi teendői mellet újra aktívan kezdett politizálni, sőt pap létére politikai pártot alapított Zentán. Sokan rossz néven vették, hogy a függetlenségi elveket, így Kossuth-párti jelölteket támogatta. Rendszeresen megfordult a városi szegények között, s megpróbálta támogatni őket. Összegyűjtötte a munkanélkülieket, s munka lehetőséget keresett számukra. Sokan ezt úgy vélték, hogy a következő képviselő választáson indulni akar, s ehhez gyűjt támogatókat. Alapítványt tett a zentai gimnáziumnak: *„a legnagyobb dicséret lel és hálával említjük fel, hogy tisztelendő Ellinger Menyhért adm. róm. kath, segédlelkész úr, megemlékezvén szülővárosának irányában gyakorolt jótékonyságáról, legelsőrendben megtakarítóit 100 forintnyi tőkéjét alapítványul tette le a zentai gymnasiumnál azon célból, hogy annak kamatai egy helybeli származású, róm. kath. vallású, szegény sorsú, szorgalmas növendéknek minden tanév végén jutalmul adassanak."* Szövetkezetet alapított népmentési kísérlettel, de ez felemésztette saját örökségét, megtakarított pénzét. Kölcsönöket vett fel, sőt a plébánia anyagi forrásainak egy részét is erre a célra fordította.

Közben tovább folytatta történetírói munkásságát. 1899-ben jelentette meg egyik alapművét, A közjegyzőség és hiteleshelyek története Magyarországon címmel. 1903. október 7-én meghalt édesanyja, Zsubory Mária 69 éves korában. Érdujhelyit nagyon megrendítette szeretett szülőjének halála. Egyre többször került pénzzavarba. Nem tudott külső támogatókat szerezni a szegényeket segítő

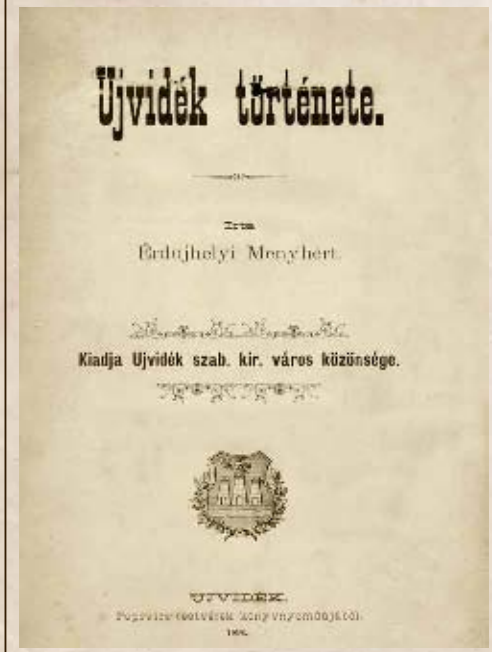
Újvidék története.

Írta

Érdujhelyi Menyhért

Kiadja Újvidék szab. kir. város közönsége.

ÚJVIDÉK.

Az Újvidék történetének címlapja (Arcanum)

programjához. 1908-ban már úgy érezhette, hogy összecsapnak a feje fölött a hullámok, s egyik napról a másikra eltűnt Zentáról. Értéktárgyait, ingóságait pénzzé tette, egyik zentai takarékban levő ötezer korona pénzét szintén magához vette s szó nélkül vonatra ült. Kezdetben a hívek úgy gondolták, hogy Budapestre vagy külföldre utazott újabb kutatások véget. Ez a vélekedés azonban csak félig volt igaz. Valójában külföldre távozott. Hetekkel később levelet írt Zentán lakó öccsének, Ellinger Jenő ügyvédnek, hogy szerencsésen Amerikába érkezett és hátralevő éveit ott akarja befejezni. Távozásának okai máig tisz-

tázatlanok. Egyes korabeli újságok bulvárhírként írták róla, hogy az egyházi főhatóságával, a kalocsai érsekséggel gyűlt meg a baja. Több ezer korona volt rá bízva, amelyekkel nem tudott elszámolni. *„Az érsek azt a büntetést szabta rá, hogy állását azonnal hagyja el és alávesse magát annak a kánoni büntetésnek, mellyel ilyen esetekben az egyház az ő tagjait sújtja. A zentai plébánosnak választania kellett. Vagy ott hagyja a paróchiáját és bevonul Kalocsára évekig tartó vezeklésre, vagy pedig itt hagyja Magyarországot és Amerikába vándorol, ahol módja lesz uj élet kezdésére."*

Az érseki hatóságok 1909-ben hivatalosan felfüggesztették Érdujhelyit a papi jogaiból. Vizsgálat indult ellene, de ez a bizonyítékok és a vádak gyenge volta miatt megszüntették. Csernoch János 1911-ben megszüntette a papi felfüggesztését. A volt plébános 1908. szeptember 1-jén érkezett Kanadába a 'Howell vidéken' élő magyarokhoz. Itt megalapította a Szent László hitközséget és templomot építtetett a hívekkel. 1909 januárjában a kanadai 'Mátyásföldön' akart letelepedni, de rövidesen Winnipegbe távozott, majd 18 hónapnyi időre az Egyesült Államokban lévő Fai-Portban és New Yorkban vállalt lelkészi szolgálatot. Közben sorra jelentek meg cikkei a helyi lapokban (pl. Amerikai Magyar Népszava). A szolgálatának letelte után visszahívták a kanadai magyarok az általuk Székelyföldnek nevezett vidékre. Érdujhelyi így Kanada egy kis városában, Arburyban telepedett le s az ottani magyaroknak lett a lelkésze. Egy amerikai magyar újság egy rövid cikket írt a magyar pap egy majdnem végzetessé váló kirándulásáról: *„Érdujhelyi február végén kocsin akart híveihez . menni, a nagy hófúvásban azonban eltévedt. Egy Melome nevű angol farmer házához tévedt, ahol az asszony egyedül volt otthon s nem akart szállást adni a papnak, hanem bezárta előtte az ajtót. Érdujhelyi az udvaron, a szalma közt húzta meg magát s reggel félig megfagyva találták hívei."*

Kicsiny jövedelméből rendszeresen törlesztette tartozásait. Erősen szorgalmazta, hogy a magyar telepeken hozzanak létre magyar iskolákat, amelyekben a gyerekek magyarul tanulták volna a magyar történelmet és a nyelvet, a földrajzot és a hittant. A többi tantárgyat angolul sajátították volna el. Ez elősegítette volna, hogy ne felejtsék el a magyar nyelvet, s jobban megtanulják választott hazájuk nyelvét. A magyar nyelvű tantárgyakat magyar tanítók oktatták volna. Az egyházi felettesei nem támogatták tervét.

1914-ben újra az Egyesült Államokban telepedett le. A Louisiana államban található Árpádhon település magyar lakói meghívták plébánosnak. De a New Orleansi-érsek nem támogatta az álláselfoglalásában. Ezután Illinois államba ment, de nem tudott tartós munkát szerezni. Ekkor farmerkodásra adta a fejét. Texasba ment, s gazdálkodni kezdett. Az erdőirtástól a tehén fejésig mindent maga végzett, de így is alig volt pénze. A nehézségeit fokozta, hogy itt elkapta a maláriát. Úgy érezte, nincs más választása, haza kell térnie. Végül a sors megkegyelmezett neki, s egyházi állást kapott. Először egy pittsburghi, majd az allentowni (Pennsylvania) magyar gyülekezet lelkésze lett. 1924 decemberében meghívta a gyülekezet Magyar Házába az Amerikában tartózkodó Haller István keresztényszocialista politikust, korábbi propaganda minisztert, képviselőt. A magyar politikus, amikor megkezdte beszédét, a szép számban megjelentek eleinte csendben hallgatták. Amikor azonban azt kezdte fejtegetni, hogy aki nem megy római zarándokútra, az nem üdvözül – kitört a vihar. Hallert a feldühödött magyar munkások kikergették a Magyar Házból. A kialakult feszültséget enyhíteni akaró Érdujhelyi Menyhért azt tanácsolta Hallernek, hogy menjen haza, s ossza szét az egyházi földeket a szegény földművesek között.

Hívei nagyon kedvelték. Többek között azért is, mert életmódjában a legnagyobb egyszerűséget követte. Élete vége felé haza szeretett volna térni, de ebben megakadályozta az egyre súlyosabbá váló betegsége. Érdujhelyi Menyhért 1925 szeptember végén halt meg. Allentownban temették el a papság s a hívek nagy részvéte mellett.

A kiskőrösi Szent József katolikus templom Érdujhelyi Menyhért idejében (PSVK HGY)

Források:

Zentai katolikus anyakönyvek.

A Kalocsa-Bácsi Főegyházmegye történeti sematizmusa 1777-1923.

Az Országos Széchényi Könyvtár gyászjelentés gyűjteménye.

Zentai katolikus anyakönyvek.

Az Országos Széchényi Könyvtár gyászjelentés gyűjteménye.

Ózer Ágnes: Érdujhelyi Menyhértről, Újvidék történetírójáról.

Magyar Könyvszemle, 1897.

Állami gimnázium, Zenta, 1882.

Érseki Főgimnázium, Kalocsa, 1876.

Érdujhelyi Menyhért lelkész levele a Főegyházmegyei Hatósághoz 1894. nov. 22.

Halas és Kis-Kőrös, 1896. november 15.

Halas és Kis-Kőrös, 1897. augusztus 29.

Néptanítók lapja, 1881. május 15.

A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1886-1887.

Halas és Kis-Kőrös, 1896. május 31.

Horváth Attila – Orosz László (szerk.): Cumania 6. Historia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei) Kecskemét, 1979.

Budapesti Hírlap, 1885. február 13.

Katona István: A kalocsai érseki egyház története I. Kalocsa, 2001.

Hittudományi Folyóirat 4. (1893).

Szinnyei József: Magyar Írók élete és munkái.

Magyarország vármegyéi és városai Bács-Bodrog vármegye 2. kötet, 1909

Magyar Szó, 2012. január 12.

Lakatos Adél: „Á la Daberto" Adalékok az egykori zombori vármegyeháza érsekportréit festő Daberto Félix (1829 - ?) életéhez és működéséhez. In: Historia Ecclesiastica 2019/2.

Uj Előre, 1924. december 10.

Pesti Hírlap, 1912. március 29.

Pesti Hírlap, 1908. július 28.

Magyarország, 1903. október 8.

Pesti Hírlap, 1895. december 13.

Friss Ujság, 1925. december 6.

Magyarország, 1899. október 4.

Magyarság, 1925. október 7.

A Bács-Bodrog Megyei Történelmi Társulat Évkönyve 12. 1896/4. füzet Érdujhelyi Menyhért: Kutatásaim a római levéltárakban.

Szeged és Vidéke, 1908. július 29.

Szentiványi Zoltán: Századunk névváltoztatásai 1800-1893. Budapest, 1895.

Kovács Márton: Egyház, politika és etnikum a kanadai prérin In: Mályusz Elemér emlékkönyv. Akadémiai Kiadó, 1984.

Bella Tibor Zoltán

Kiskőröst is képviselte a magyar sport 'Múzsája'

Muzsa Gyula gyógyszerész, a nemzetközi jelentőségű sportvezető

(Első rész)

A címben szereplő szójáték nem a szerző leleménye. Már a kortárs sajtó is többször élt vele. Bár hősünk jelentős szerepet játszott a gyógyszerészek társadalmában, és politikusként is működött, hiszen 1907 és 1918 között a Kiskőröst, Soltvadkertet, Kalocsát is magába foglaló dunapataji választókerület képviselője volt, majd 1927-ben Horthy Miklós az elsők közt nevezte ki az akkor újraszervezett második kamara, a felsőház tagjának; mégis nemzetközi jelentőségű sportvezetői tevékenysége a legkiemelkedőbb. 1908 és 1927 között a Magyar Olimpiai Bizottság társelnöke, 1927-től '40-ig pedig elnöke volt a testületnek. Ugyancsak hosszú időn át, csaknem a kezdetektől, 1909-től egészen haláláig, 1946-ig a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tagja volt.

Sokrétű tevékenysége ellenére neve meglehetősen feledésbe merült. Legfeljebb a közelmúlt olimpiai pályázata kapcsán utaltak rá néhányszor, mint előfutárra, hiszen 1907 óta tiszteletre méltó elszántsággal, folyamatosan küzdött egy budapesti rendezésű olimpiáért.

Muzsa Gyula 1862-ben született Bukarestben. Az országgyűlési almanachok e sajátos körülményről csak annyit írnak, hogy édesapja 48-as emigránsként került oda. Más, a sajtóban megjelent életrajzi adatok szerint Bem erdélyi seregében szolgált, sőt a hadsegédje volt.[1] A rangja körül sem egyeznek meg a források. Szerepel tüzér főhadnagyként,[2] de honvédezredesként[3] is. Bóna Gábor a honvédség tisztikarát feldolgozó monográfiáiban sem ezredesként sem főhadnagyként nem találtunk 'Muzsa' nevűt. Az ellentmondást nem sikerült feloldanunk. Vagy csak az emlékezet léptette elő, esetleg valami nem dokumentált harctéri kinevezéssel szerezte a rangját, vagy pedig Muzsa Gyula nem az apja nevét viselte.

Bár előfordult, hogy a konkurencia magyar honosságát is kétségbe vonta, serdülő éveit már Magyarországon töltötte, gyógyszerészi oklevelét 1886-ban vagy '87-ben szerezte meg a budapesti egyetemen. Ezután egy hosszabb külföldi tanulmányútra indult. Párizs, Menton, Szófia, Nizza, London, Brüsszel és Ostende gyógyszertáraiban bővítette szakismereteit. Ekkor tett szert legendás nyelvtudására, állítólag tizenkét élő nyelven beszélt. Német, angol, francia és román tudása perfektnek volt mondható. 1889-ben, a párizsi gyógyszerészi kongresszuson ő képviselte a magyar gyógyszerészeket. Tapasztalatait megosztotta a hazai szaksajtóval, számos szakcikke jelent meg. Hazatérte után nagy előadást is tartott az egyes országok gyógyszerészetéről. Külföldi tartózkodása idején társadalmi kapcsolatokat is épített, többek közt kint nyaraló magyar politikusokkal.

A millennium évében, 1896-ban tért végleg haza. A dunapataji „Megváltó" gyógyszertárat bérelte ki, így került kapcsolatba későbbi választókerületével. Budán egy elhunyt gyógyszerész barátjának a családja kérte fel a „Római császárhoz" címzett patika vezetésére. A későbbiekben is mindig fontosnak tartotta a testületi szellem erősítését a gyógyszerészek között, ezért már itthoni pályája kezdetén ő szervezte a gyógyszerészbál. Később évtizedeken át általa rendszeresített borvacsorákra invitálta kollégáit.

A korszakban nagyon nehéz volt patikanyitási engedélyhez jutni. 1898-ban, két éves vajúdás után a miniszter négy új jogot adományozott Budapesten. Viszonylag fiatal kora ellenére Muzsa Gyula lett az egyik irigyelt kedvezményezett. Ebben nyilván szerepet játszott külföldön is bővített nagy szakmai tudása, de ismerve a korabeli vagy általában a magyar viszonyokat, feltehetően társadalmi kapcsolatai is nyomtak a latba, és nem utolsó sorban rendelkeznie kellett a szükséges anyagiakkal. Még a koncesszió megszerzésének évében felépítette az új patikát. 1898-tól 1917-ig Ferencvárosban, a Mester utcában vezette immár saját gyógyszertárát.

Gyógyszerészi karrierjével párhuzamosan emelkedett sportvezetői karrierje. Bár életrajzai utalnak sportolói múltjára, az nagyon jelentős nem lehetett, mert nem sok nyomát találtuk. Ennek az is oka lehet, hogy aktívabb éveiben külföldön élt. Hegedűs Lajos szerint atlétikában, úszásban, evezésben és teniszben jeleskedett, díjakat is nyert.[4] Valami köze a vívóshoz is lehetett, hiszen az 1912-es stockholmi olimpián beválasztották a vívók

Muzsa Gyula (1862-1946)

zsűrijébe. Tehát a kor szokásai szerint több sportágban is kipróbálta magát. A sajtóban is megjelent a gyorsan cáfolt hír, miszerint a St. Louis- i olimpián második lett diszkoszvetésben. Ott nem is sportolóként, hanem vezetőként volt jelen. A kérdés csak az, hogy a hír egészében kacsa, vagy esetleg diszkoszvető múltja generálta. Az egykorú leírások és fényképek szerint ugyanis szép szál, jól megtermett ember lehetett. Horgászpartnere, Bársony István neves vadászíró, körülbelül száz (vagy több) kilós tagbaszakadt szitytyaként jellemezte, aki akár egy medvével is birokra kelhetne. Egyébként a horgászatot is a 'legnemesebb sportnak' tartotta, bár aligha versenyszerűen űzte. Viszont nemzeti elkötelezettsége kiváló halászléfőző tudományában is megnyilvánult.[5] Az biztos, hogy az akkoriban elterjedő labdarúgás egyik fő propagátora volt. 1908-ban, a kultuszminisztériumban tartott, középiskolai testnevelést taglaló ankéton a 'tornászattal' szemben a

[1] VARSÁGH Zoltán dr.: Uj principálisok. *Gyógyszerészi hetilap.* 1898. augusztus. 28. 579-80. o.

[2] Ua.

[3] Muzsa Gyula. *Gyógyszerészi Közlöny.* 1927. február 6. 27. o.

[4] HEGEDŰS Lajos dr.: Muzsa Gyula emlékezete. *Magyar Nemzet,* 1987. szeptember 5. 10. o.

[5] Bársony István: Horog meg puska. Magyarság, 1925.szeptember 6.2. o

futball mellett tört lándzsát, amelyet *„a jövő Magyarország nemzeti játékának tart.”*[6]

A kor legelőkelőbb egyesülete, a Magyar Athletikai Club, 1899-ben alakította meg futball-szakosztályát, Lauber Dezső visszaemlékezése szerint ennek Muzsa is tagja volt.[7] A szakosztály nem tartozott a legkiválóbbak közé. 1904-1905-ből már arról szólnak a tudósítások, hogy Muzsa öregfiúk csapatot szervezett az egyesület idősebb tagjaiból, és ő volt a kapus.

Sportvezetőként nemzetközi színtéren az 1904-es, St. Louis-i olimpián debütált. Az amerikaiak azzal a feltétellel kapták meg a rendezés jogát, hogy hajót küldenek az európai versenyzőkért. Ezt az ígéretüket megszegték, így a tetemes költségek miatt az európai országok többsége el sem küldte csapatát, legfeljebb eleve kinn élő állampolgáraikat indították. Ehhez képest nagy szó, hogy Magyarország vállalta a részvételt. A kultuszminisztérium csekély támogatása mindössze négy versenyző kiküldését tette lehetővé, pedig éppen Berzeviczy Albert, a Magyar Olimpiai Bizottság első elnöke töltötte be a miniszteri tisztséget. A csapatot három vezető kísérte el, közülük Muzsa Gyula a saját költségén utazott ki. Mint a MAC választmányának képviselője tagja volt a válogató bizottságnak is. Nem lehetett hálás feladat - ilyen szűk kvóta mellett - az éremesélyesek kijelölése.

A *Képes Sportlap* 1948-ban idézte Stankovits Szilárdot, a delegáció hivatalos vezetőjét, hogy Muzsának csak annyiban vették hasznát, hogy cipelte a bőröndjeiket.[8] Valóban nem tréner volt, hanem inkább sportdiplomata, de ez a különösen rosszindulatú beállítás inkább a korszellemnek behódolás: a ’burzsoá’ Muzsának, a Horthy-rendszer prominensének visszamenőleg is csökkenteni kellett az érdemeit. Nota bene, saját költségén akár szurkolóként is kísérhette volna a csapatot! Stankovits rosszmájúságát később megromló kapcsolatuk magyarázhatja.

Muzsa a koffercipelésnél jóval többet tett. A világlátott ember magabiztosságával és az amerikai dialektust is értő nyelvtudásával kalauzolta a kis delegációt. Odafigyelt a szűkös költségvetésre, javaslatára költöztek át eredeti ’méregdrága’ szállodájukból egy olcsóbb, a versenyhelyszínekhez közeli szállásra. A versenyzőknek nagy gondot okoztak a számukra nehezen emészthető amerikai ételek, a fertőzött víz (vérhas járvány tombolt a városban). Ezért vált létfontosságúvá az egyetlen fogyasztható ital, a tej. Mivel magától a várostól messzebb laktak, ezért csak későn szállították ki a tejet. Muzsa Gyula viszont minden hajnalban felkelt, egy órát gyalogolt be, egyet vissza, de nyolcra ott várta olimpikonjainkat a friss tej reggelire.

Nyilatkozott az amerikai újságíróknak, nagy respektet teremtett a magyar úszóknak. Irodalmi igénnyel, és nagy terjedelemben tudósította a magyar sajtót. Nélküle legfeljebb a hazaérkezésük után tudhatta volna meg olimpiai szereplésünk részleteit a sportszerető magyar közvélemény. Egyébként a résztvevők számához mérten máig legeredményesebb olimpiánk sikeréhez járult hozzá a lelkes, önkéntes sportvezető. A négy versenyző két aranyéremmel (Halmay Zoltán, úszás), egy ezüsttel, egy bronzzal és egy negyedik helyezéssel térhetett haza.

A Pázmány Péter gyógyszertár bútorai (Internet)

Az 1906-os athéni olimpián Muzsa Gyula már a magyar csapat hivatalos vezetője volt. A *Pesti Napló* szerint a helyiek rossz szervezése miatt ’emberfeletti munkát’ kellett végeznie.[9] Az évszám nem tévedés. A görögök az 1896-os első újkori játékok tízedik évfordulójára olimpiának nevezett nagy nemzetközi sportrendezvénnyel készültek. A NOB viszont nem ismerte el hivatalos olimpiának.

Sportvezetői karrierjével párhuzamosan Muzsa a politika színpadára is fellépett a századelőn. A Függetlenségi és 48-as Párthoz csatlakozott. Ebben az elköteleződésben talán szerepet játszott a család 48-as hagyománya. Sportvezetőként is szembesülnie kellett a dualista monarchia ellentmondásaival. A St. Louis- i olimpián például azért nem vehetett részt két esélyes kardvívónk, mert a közös hadsereg tisztjeinek megtiltották, hogy magyar színekben induljanak. A Függetlenségi Pártnak éppen az önálló nemzeti hadsereg megteremtése vagy legalább a nemzeti jelleg erősítése volt a fő célja, ami a magyar vezényleti nyelv bevezetésével, a magyar zászló és címer használatával érvényesülhetett volna.

Muzsa erős nemzeti öntudata sportdiplomáciai tevékenységében is megnyilvánult. Előszeretettel jelent meg a protokolláris rendezvényeken, például olimpiai megnyitókon feltűnést keltő díszmagyarban. Az említett athéni ’olimpián’ nem voltak magyar zászlók, a ’föld alól’ is szerzett, nem tudták a magyar Himnuszt, gondoskodott róla, hogy a zenekar megtanulja. A londoni olimpia előtt javaslatot tett, hogy az olimpikonok ruháját magyaros zsinórozással lássák el. Egyébként az angoloknak sem volt magyar zászlója, éjnek idején, automobilon kellett keresnie egy zászlógyárost, hogy a közös kereskedelmi lobogót magyar zászlóvá alakítsa át, és itt sem volt egyszerű megértetnie, hogy nem a Gotterhalte a magyar Himnusz. Komoly és eredményes küzdelmet vívott a stockholmi olimpia előtt, amikor legsikeresebb számainkat, a kard egyénit és csapatot is törölni akarták a műsorból. Nagy érdemei vannak abban, hogy a IV. nemzetközi labdarúgó–kongresszuson a Magyar Labdarúgó Szövetséget elismerték önálló szövetségnek. A külföld ugyanis nem értette a dualista állam szerkezetét. Folyamatosan tisztázni kellett, hogy nem vagyunk osztrákok, Magyarország egy külön állam a sport terén is a kettős monarchián belül. Még később is előfordult, hogy éppen szövetségeseink, a németek vitatták, hogy a Monarchia miért indíthatott több csapatot. (A csehek is külön indultak, közjogilag kevésbé megalapozottan, mint mi.) Még az 1912-es stockholmi olimpia előtt is csaknem a visszalépésünkhöz vezetett az osztrák követ, legfelsőbb helyről is támogatott kezdeményezése, hogy a két csapat közös zászló alatt vonuljon fel.

Már 1901-ben felröppent a hír, hogy Muzsa Gyula függetlenségi színekben elindul Szentendrén, de ekkor végül nem mérettette meg magát. 1905-ben Alvincon szintén jelölt volt, de elbukott. Krasznay Ferenc 1907-es halála tette lehetővé, hogy újra elinduljon a mandátumért, ezúttal a dunapataji választókerületben.

Egy időközi választás általában nagy figyelmet váltott ki, hiszen mintegy szondázta a pártok aktuális erőviszonyait. 1907-re viszont sajátos helyzet alakult ki a magyar politikai életben. Egy elhúzódó alkotmá-

6 A középiskolai testi nevelés. (Ankét a kultuszminisztériumban.) *Herkules,* 1908. március 31. 45-46. o.

7 1 ember- 10 sportág – 40 esztendő. *Nemzeti Sport,* 1929. december 26. 32. o.

8 HOPPE László: Olimpia magyar hősei. A harmadik, Képes Sportlap, 1948. ápr. 27. 15. o.

9 Az olimpiád epilógusa. Pesti Napló, 1906. május 18. 17. o.

nyos válság után egy olyan koalíció alakíthatott kormányt, amelynek legerősebb tagja a Függetlenségi és 48-as Párt volt. Számottevő ellenzék nem létezett, mert a korábbi egyeduralkodó kormánypárt, a Szabadelvű Párt (Tisza István pártja) jogutód nélkül feloszlott, már az 1906-os választásokra sem állított jelölteket. A koalíció tagjainak csak egyszerűen meg kellett osztoznia a mandátumokon. Mivel Dunapataj függetlenségi kerület volt, az elhunyt képviselő, Krasznay Ferenc a pártelnök, Kossuth Ferenc emberének számított, ezért kézenfekvő volt, hogy a koalíciós partnerek nem állítanak ellenjelölteket. Ez történt egyébként 1906-ban is, Krasznay megválasztásakor. Ennek ellenére éles választási küzdelem bontakozott ki három, magát függetlenségi nevező jelölt között.

Krasznay Ferencet 1907. március 2-án temették el. Már az ezt megelőző napon a dunapataji választókerület küldöttsége kereste fel gróf Batthyány Tivadart, a Függetlenségi Párt ügyvezető elnökét, hogy a párt lehetőség szerint ne jelöljön addig senkit képviselőnek, amíg a választókerület erről nem határozott, és kérték, vegyék figyelembe a döntésüket. Erre Batthyány ígéretet is tett. Március 2-án már jelentették is Kalocsáról, hogy Gauser János takarékpénztári igazgatót jelölik, aki ezt el is fogadta. Úgy tűnik, a korabeli tudósítók sokszor hallás után írták le a nevét, ezért vadítóan sok változatban találkozunk vele: Gauzer, Ganzer, Ganzel, Klauzer, Kauzer, Kaizer.

A későbbiek fényében az eljárással kapcsolatban több kérdés is felmerülhet. Menynyire volt reprezentatív a küldöttség illetve a Gausert jelölők köre? Az eset valamiféle feszültségre utalhat a helyi pártszerv(ek) és a központi pártvezetés között. Érezhető a sietség, hogy megelőzzék a központ jelölését, nyilván éltek a gyanúperrel, hogy 'felülről' is kaphatnak jelöltet. A jelöltállításnál ma is ugyanez a két szempont ütközhet. Egy valóban helyben lakó, helyiek által támogatott, a körzethez jobban kötődő személyiség, vagy inkább egy országosan ismertebb, a központi pártvezetés által preferált politikus lenne a megfelelőbb képviselő. Úgy tűnik, Gausert leginkább Kalocsán támogatták. Ez azonban még itt sem lehetett teljes körű, hiszen pár nappal később Dunapataj, Szakmár, Homokmégy, Kalocsa és Foktő Lázár Nándor budapesti ügyvédet jelölte függetlenségi programmal, és küldöttséget is indított Kossuth Ferenc pártelnökhöz, hogy támogatását kérjék.

Gauser jelölésével kapcsolatban Salacz Dezső nyílt levelet intézett Kossuth Ferenchez, amelyben kétségbe vonta a jelölt őszinte negyvennyolcasságát. Felhozta ellene, hogy Pest vármegyei bizottsági tagként, amikor Kossuth és a függetlenségiek egy Tisza házszabálysértő intézkedését elítélő nyilatkozatot akartak elfogadtatni, akkor Gauser a kormánypárttal szavazott, tehát szembehelyezkedett a nemzeti törekvésekkel. Egyébként is fő támogatója Tarajossy Sándor, korábbi szabadelvű képviselő, aki csatlakozott az alkotmányellenesen kinevezett Fejérváry-kormány kezdeményezéséhez, hogy Haladó Párt néven egy új kormánypártot hozzanak létre. Gausert támogatta a Katolikus Néppárt helyi elnöke, Petrovácz József is, aki szintén a másik oldalon állt a nemzeti küzdelmek idején.[10] A Néppárt egyébként elfogadta a függetlenségi programot, és tagja volt az éppen kormányzó koalíciónak. Mint már korábban is megtörtént ebben a kerületben, most is lesz felekezeti jellege a választási küzdelemnek. A protestánsok inkább a Függetlenségi Pártot támogatták (Muzsa református volt). Kalocsa miatt viszont erős a Katolikus Néppárt is.

A Függetlenségi Párt értekezlete végül salamoni döntést hozott. Sem az egyik, sem a másik helyiek által javasolt jelöltet nem támogatta, hanem Muzsa Gyulát indította a mandátumért. Kossuth Ferencnek a dunapataji választókhoz intézett sürgönyéből kiderült, hogy közben Muzsa hívei is megszerveződtek (megszervezték őket), így a pártvezetés döntésében hivatkozhatott a választók akaratára:

„Örömmel veszek tudomást arról, hogy végre a kerület nagyobb községeinek elnöksége egységes elhatározásra jutott a jelölt személyére vonatkozólag és nem javasolt többé többeket a központnak. Múzsa Gyula ilyképpeni jelöltetését a központ szívesen veszi tudomásul és őt, mint a függetlenségi és 48-as párt régi, buzgó és nagy képzettségű hű tagját a párt jelöltjének elfogadja és erkölcsi erejével támogatni fogja. Igyekezzenek kerülni a széthúzást. Kossuth."[11]

A „végre", a „nem javasol többé többeket", az „igyekezzenek kerülni a széthúzást" kitételek jól érzékeltetik a feszültséget a döntés körül. Kincstárinak bizonyult a sürgönyhöz fűzött optimista szerkesztőségi megjegyzés: *„A választás így mégis egyhangú lesz a dunapataji kerületben."*[12] Sem Lázár, sem Gauser nem lépett vissza, mind a hárman függetlenségiként kampányoltak tovább. Kossuth tekintélye is kevés volt, hogy mindenki elfogadja a jelöltjét. Kecskeméthy Béla kiskőrösi mérnök, a soltvadkerti Függetlenségi Kör elnöke (akit a kőrösiek ekkoriban Jedlicskó Jánosként is ismertek) nyílt levélben tiltakozott az ellen, hogy Kossuth Muzsa Gyulát nevezte a kerület egyhangú jelöltjének, amikor a „[…] *polgárság Gauser János jelöltsége mellett foglalt állást.*"[13]

A Függetlenségi Párt Thaly Kálmán, a neves történész elnökletével tartott értekezletén a dunapataji választást is tárgyalta. Hatá-

Muzsa Gyula és Lauber Dezső Athénban 1906-ban (Internet)

[10] Választási mozgalmak. *Pesti Hírlap,* 1907. március 6. 3. o szerkesztőségnek.

[11] A dunapataji mandátum. *Magyarország,* 1907. március 12. 2. o.

[12] Ua.

[13] A dunapataji választás. *Pesti Napló,* 1907. március 15. 5. o.

rozatban mondták ki, „[…] *hogy a párt nem tartja a párthűséggel megegyeztethetőnek, hogy egyik külső tagja a párt jelöltjével szemközt a pártegység rovására a saját jelöltsége érdekében agitáljon.*"[14]

Innentől fogva, hogy a választó el tudjon igazodni a három függetlenségi jelölt között Muzsa Gyula epithetonja a 'Függetlenségi Párt hivatalos jelöltje' lett, ezzel szemben legfőbb ellenfelét, Gauser Jánost 'álfüggetlenségiként' aposztrofálta a függetlenségi sajtó.

Muzsa Gyula (B1) a NOB tagjaival a Margitszigeten 1911-ben (Arcanum)

A 'hivatalos jelölt' nagy elánnal vetette magát a küzdelembe. Bejárta a választó körzet összes települését. Még Kalocsán is, ahol Gauser a legerősebb támogatással rendelkezett, többezres tömeg fogadta a vasútállomáson, kocsijából kifogják a lovakat, zeneszóval kísérték a városban. A Magyarország némileg elfogult tudósítása szerint a függetlenségi párt híveinek száma 'óráról-órára' nőtt még az érseki székhelyen is, ahol a Függetlenségi Pártnak korábban alig volt talaja.[15] Március 18-án, Dunapatajon Ráth Endre és Hédervári Lehel képviselők társaságában tartott Muzsa Gyula választási programbeszédet, másnap Soltvadkert és Kiskőrös következett a kampánykörúton. Bár a függetlenségi sajtó többször hírt adott ellenfelei visszalépéséről, a választások napján, mindhárman ringbe száltnak.

Az újságok nem tudósítanak Muzsa kampánybeszédeinek tartalmáról. Ezért csak későbbi megnyilvánulásai és pártja programja alapján rekonstruálhatjuk, miről is beszélhetett. A Függetlenségi Párt és a koalíciós pártok vezérei a kormányképesség érdekében paktumot kötöttek az uralkodóval, amelyben lényegében feladták függetlenségi elveiket, és elfogadták a kiegyezés 67-es rendszerét a közös ügyekkel együtt. Ugyanakkor, ahogy Gratz Gusztáv megállapította: „*A függetlenségi párt tagjai legnagyobb részének sejtelme sem volt arról, hogy vezérei a kormányalakítás előtt milyen kötelezettséget vállaltak. Azt, ami lényegében kapituláció volt, győzelemnek állították be […].*"[16] Feltehetően a politikusnak kezdő Muzsa sem tartozhatott a legbeavatottabbak közé, tehát jóhiszeműen kampányolhatott a szokásos függetlenségi jelszavakkal: magyar vezényleti nyelv a hadseregben, önálló vámterület, önálló Magyar Nemzeti Bank. A választópolgárok egyelőre a több évtizedes függetlenségi küzdelmek letéteményesét látták a Kossuth Lajos fia által vetetett pártban. Ezt a hősi nimbuszt növelte a Pest vármegyében különösen erős nemzeti ellenállás 1905-06-ban az alkotmányellenes darabont kormány ellen. Muzsa nyilván merített Kossuth Ferenc megszólalásaiból, hiszen neki is valahogy el kellett adnia, hogy egyelőre nem valósulnak meg a függetlenségi célok. Kossuth Ferenc épp a dunapataji időközi választást megelőzően tartott március 15-én ünnepi beszédet ceglédi választóinak:

„*Ma itt lehetek köztetek, mint a kormány egyik munkás tagja, az, aki a nemzet és a király egyetértésére törekszik, teljesíteni kötelességét hazája iránt és megvédeni, előre vinni a haza jogait, érdekeit, szabadságát, államiságát, függetlenségét. Nehéz föladat ez, mert a függetlenségi elvek csak egynémelyikének megvalósítására lehet törekedni a mai viszonyok között. Ez azonban nem jelent elvföladást, nem jelentheti azt, főképpen részemről, kinek neve, élete össze van forrva a függetlenségi elvekkel, amelyek egyedül képesek biztosítani a magyar haza boldogságát és a királyi korona biztosságát, hatalmát, dicsőségét. Éppen most is nehéz föladat nyomja vállainkat. Küzdenünk kell az anyagi viszonyok természetes rendezéséért a szomszédos Ausztriával, amelynek népénél ellenséges érzelmet támasztottak irántunk a természetellenes viszonyból eredő súrlódások. Föladatunk nehéz, mert adott helyzetet találtunk amelyet megbolygatni nem lehet 1915, illetve 1917-ig anélkül, hogy az egész Európával vámháborúba ne keverednénk. Más szóval ez ideig, ami a létesített közös vámszerződések hátráltatják az önálló vámterület fölállítását a szerződő államok hozzájárulása nélkül, amit pedig kieszközölhetni nincsen semmi lehetőség. Ki van azonban zárva, hogy olyan szerződés, amilyen ma köthető, 1917-nél hosszabb lejáratú legyen. Ez időponton túl csak a tényleges vámsorompók fölállítása alapján szerződhetünk, akár most is akkorára, azért, hogy ne bízzuk a bizonytalanságra a jövőt, akár akkor majd 1915-ben, illetve 1917-ben. Részemről alig hiszem, hogy már most lehetne szerződni a vámsorompók tényleges felállítása alapján; 1917 utáni időre azonban csak az önálló vámterület alapján és a vámsorompók tényleges fölállításával fog az ország szerződni, mert másképpen a szerződés megkötése el sem képzelhető. Az önálló nemzeti bank a közgazdasági önállósággal össze van forrva és abban csak 1910-ig van lekötve az ország. E tényt folyvást szem előtt tartom. A közgazdasági kérdések megoldása még nem teremt a nemzet fölfogása szerint állandóan nyugalmas állapotot a katonai kérdésnek megoldása nélkül és mégis tény az, hogy e kettőnek egymáshoz semmi köze, a kettő csak akkor vegyíthető össze, ha a két nagy kérdés megoldása ezzel kölcsönösen elősegíttetik; ha azonban ezt kölcsönösen megnehezítenék, igaz lenne a régi mondás: elég egy napra egy nap munkája. […]*"[17]

A semmitmondás mesterműve: elveinket nem adjuk fel, de többségük megvalósítása jelenleg nem időszerű. A nevem a garancia,

[10] Választási mozgalmak. *Pesti Hírlap,* 1907. március 6. 3. o szerkesztőségnek.

[11] A dunapataji mandátum. *Magyarország,* 1907. március 12. 2. o.

[12] Ua.

[13] A dunapataji választás. *Pesti Napló,* 1907. március 15. 5. o.

[14] A függetlenségi pártból. *Budapesti Hírlap,* 1907, március 19. 3. o.

[15] A dunapataji mandátum. *Magyarország,* 1907. március 17. 4. o.

[16] GRATZ Gusztáv: A dualizmus kora II. kötet, Magyar Szemle Társaság, Bp. 1934. 128. o.

[17] Kossuth Ferenc Cegléden. *Pesti Napló* 1907. március 16.3. o.

hogy apránként a többit is megvalósítjuk. A nemzeti hadsereg kérdését megelőzi a gazdasági kiegyezés, de nemzetközi szerződések kötik a kezünket 1917-ig, csak akkor valósulhat meg az önálló magyar vámterület. Különben is, egyszerre nem lehet mindent megvalósítani stb.

Talán nem tévedünk, Muzsa Gyulának is hasonló szellemi mutatványokat kellett produkálnia: úgy suhogtatnia a népszerű nemzeti jelszavakat, hogy közben semmi számon kérhető konkrétumot ne ígérjen a közeljövőre. Amit még biztos érintett: az általános választójog kérdése. Jó pár évvel később 1911. október 14-én éppen a kiskőrösi polgárok népgyűlésének kérvényét nyújtotta be a házelnöknek az általános, titkos és községenkénti választójog mellett.[18] Ennek Kossuth Ferenc is híve lett volna, de tekintettel kellett lennie az e kérdésben konzervatívabb koalíciós partnereire, például ifj. Andrássy Gyulára. Így aztán ezen a téren sem történt komolyabb előrelépés.

Hogy magának a kerületnek mit ígérhetett Muzsa, még nehezebben dönthető el. Itt is csak visszafelé következtetünk. Frissen megválasztott képviselőként már 1907. június 13-án száz tagú kiskőrösi küldöttséget vezetett Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszterhez és államtitkárához, Szterényi Józsefhez. Ő végezte az érdemi munkát a minisztériumban. A küldöttségben részt vettek Bíró Bertalan, a kiskőrösi függetlenségi párt elnöke, Melczer Gyula főszolgabíró, Viczián Pál bíró, Revaló Pál főjegyző, dr. Abonyi Ignác ügyvéd, Tóth István, Kiss István, és Gohér Mihály földbirtokosok. A küldöttség azzal a kérelemmel járult a miniszter elé, hogy az építendő bajai vasutat Kiskőrösön át vezessék, és bővítsék ki a kiskőrösi pályaudvart. A miniszter szívesen fogadta a küldöttséget, és biztosította őket kérelmük jóindulatúi támogatásáról. Vasútügyben nem ez az egyetlen küldöttség, amit az új képviselő pártfogolt. A kérés nyomatékosítására 1908 novemberében újabb száz tagú küldöttség kereste fel Budapestet, akiket Kossuth Ferenc betegsége miatt csak Szterényi József fogadott. Ezúttal nemcsak Kiskőrös, hanem az összes érintett település (Baja, Kiskőrös, Kecel, Hajós, Nemesnádudvar, Császártöltés, Sükösd, Érsekcsanád, és Bajaszentistván) elöljárója alkotta a delegációt, de a kiskőrösi Bíró Bertalan volt a vezérszónok. Ígéretből most sem volt hiány, csak a vasút nem épült meg azóta sem.

Ezt megelőzően más ügyekben egy háromszáz fős kiskőrösi delegációt három miniszterhez is elkalauzolt Muzsa Gyula. Ifjabb gróf Andrássy Gyula belügyminisztertől azt kérték, hogy Páhi község határából körülbelül 6.000 holdnyi területet csatoljanak hozzájuk, már csak azért is, mivel ez Páhi fejlődését nem érinti, és ez a terület amúgy is a kiskőrösiek kezén volt. Andrássy Gyula kijelentette, hogy a fölhozott érvek megygyőzték őt arról, hogy a kérés teljesítése úgy közigazgatási, mint szociális szempontból üdvös, de mielőtt a kérdésről határozna, a másik fél véleményét is meg kell hallgatnia. Biztosította a küldöttséget, hogy a kérdést jóakarattal fogja tanulmányozni.

Muzsa Gyula hadba vonult képviselők társaságában 1914-ben (Arcanum)

A delegáció ezután Apponyi Albert gróf minisztert kereste föl, akitől a kiskőrösi községi polgári fiú- és leányiskola államosítását és megfelelő iskolaépület építését kérték. A miniszter megígérte, hogy a jövő évi költségvetés keretében, ha lehetséges, figyelemmel lesz a kérésükre (nem volt lehetséges, az új épület csak 1914-19 között épült fel, hitelből).

Végül a küldöttség Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszternél, a Függetlenségi Párt elnökénél tisztelgett, és megkérte, hogy Kiskőröst kulturális intézmények létesítésében támogassa. Ő is biztosította a népes delegációt, hogy a maga részéről minden lehetőt meg fog tenni a község támogatására, mert a „derék kiskőrösi polgárok" megérdemlik a legteljesebb pártfogást.[19] Feltehetően az előbbi helyi ügyek lehettek Muzsa kampánytémái, amelyekért később is buzgólkodott.

A választás március 22-én zajlott Dunapatajon, a választókerület központjában. Mivel mindössze két bizottságot szerveztek, a nyílt szavazás a késő esti órákig eltartott. Akkoriban folyamatosan közölték a részeredményeket is, amelyek szerint Gauser végig vezetett, ugyanakkor Muzsának jelentős volt az előnye Lázárral szemben. A lebonyolításnak ez a módja lehetővé tette, hogy az esélytelenné vált jelölt hívei, ha még nem adták le voksukat, átszavazzanak egy esélyesebbre. A hírek szerint Lázár hátra lévő szavazói inkább Muzsát támogatták. Más választásokhoz képest különösebb botrányról nem szóltak a tudósítások, legfeljebb az szorul értelmezésre, hogy délután négy körül még 1000-1300 szavazó volt hátra, akik többsége 'vonakodott' leadni voksát. Egy ilyen várakozó tömeget - különösen a kiesésre álló jelölt híveit - folyamatosan agitálták a kortesek, szép szóval, de egyébbel is. Vajon a 'vonakodás' nem az ár felhajtását szolgálta, hiszen, ha az éjszakába nyúlt a szavazás, végül csak a bizottságok elé járulhatott a sokaság?

A legtöbb szavazatot (1346) Gauser János szerezte, mintegy háromszázzal előzte meg Muzsa Gyulát (1055), de Lázár Nándorra is esett 631 voks. Az akkori választójogi törvény szerint, ha az élen végző jelölt nem teljesített 50% felett, az első két helyezett között pótválasztásra kerül sor. Muzsa ugyan elveszítette – nem is hajszállal – az első fordulót, de jó eséllyel nézhetett a pótválasztás elé, hiszen valószínűsíthető, hogy számíthatott a kiesett Lázár szavazóira. Ez persze egyelőre matematika, a viszonylag kis különbség miatt újult erővel folytatódott a korteskedés.

Mindkét fél nagygyűléseket tartott. Muzsa március 28-án látogatott újra Dunapatajra. Babó Mihály képviselő és dr. Varságh Zoltán lapszerkesztő tartott mellette beszédeket. Dr. Varságh szereplése a választási küzdelem egy sajátos aspektusát világítja meg. Ő ugyanis gyógyszerész, jeles szakíró és a *Gyógyszerészi Hetilap* főszerkesztője is volt. A gyógyszerészszakma ugyanis pártállás-

[18] Képviselőházi Napló. 266. országos ülés, 1911. október 14-én

[19] Kiskőrösiek a miniszterenél. *Budapesti Hírlap,* 1908. március 6. 7. o.

tól függetlenül kartársukat támogatta, hogy érdekeiknek az országgyűlésben is legyen képviselője. Varsághy visszaemlékezése szerint az ő szervezésében, a testületi szellemtől vezérelve negyven gyógyszerész és harminc gyógyszerészhallgató személyesen kampányolt a patikus kolléga mandátumáért: „[…] *a legmungóbb mameluk gyógyszerész is a negyvennyolcas Muzsa szekerét tolta, mert vér volt a mi vérünkből.*"[20] Varsághy később egy indulatos vitacikkben önmagának tudta be sikert, de szerepének eltúlzása betudható annak, hogy akkorra nagyon megromlott a kapcsolat a magasra jutott kollégával. A képviselőjelölt másik nagy családja (ő maga családot nem alapított) is kivette a részét a kampányból: ötven sportoló is segített megválasztásában.

A választás hetében Kiskőrösön és Soltvadkerten tartott kampánygyűléseket. Az *Ellenzék* szerint e két település őt támogatta.[21] Dunapatajon Fried Lajos képviselő is buzdította választóit, Gauser mellett viszont Nyáry Béla néppárti képviselő agitált. A hatóságok feszültnek ítélhették a hangulatot, heves küzdelemre számíthattak, ugyanis a választási elnök négyszáz főnyi katonaságot és negyvenöt csendőrt rendelt ki a kerületbe.

A feszültnek ígérkező pótválasztás valóban nem zajlott le incidens nélkül. Muzsa Gyula támogatására Dunapatajra érkeztek Nagy György, ifj. Madarász József és Irsay József függetlenségi képviselők. Ők és dr. Varsághy Zoltán beszédekkel buzdították a szavazókat. Mivel a képviselők Kaszay István választási elnököt Gauser melletti részlehajlással vádolták, a választási helyiségbe hatolva ezt hangosan számon is kérték rajta. Az elnök csendőrökkel vezettette ki Nagy Györgyöt és ifj. Madarász Józsefet. Erre ők a mentelmi jog megsértése miatt azonnal táviratot intéztek Justh Gyula képviselőházi elnöknek, aki ezt be is jelentette a parlamentben, és a Mentelmi Bizottság elé utalta az ügyet.

„Képviselőházi Elnök
Budapest.

Dunapataji választási elnök, Kaszai István, mindkettőnket csendőrökkel és katonákkal vezettetett ki a választás színhelyéről, daczára, hogy képviselői igazolvánnyal igazoltuk magunkat.
ifj. Madarász József, Nagy György"[22]

Nagy György (1879-1923) egyébként nevezetes figurája lett a magyar politikai közéletnek. Az alapvetően monarchista politikai közegben ő alapította meg 1911-ben az akkor még elszigetelt Országos Köztársasági Pártot. 1918. november 16-án ezért ő olvashatta fel a köztársaságot kikiáltó proklamációt, majd ügyvédként ő látja el gróf Károlyi Mihály védelmét 1922-ben.

A Mentelmi Bizottság több tanút is meghallgatott, köztük a Gauser mellett kampányoló néppárti Nyáry Béla képviselőt. Szerinte Nagy nem mutatta fel képviselői igazolványát, csak 'öblös hangon' hivatkozott mentelmi jogára, hangoskodásával zavarta a választást. Amikor az elnök felszólította, hogy hagyja el a helyiséget, akkor kijelentette, hogy csak az erőszaknak enged. Ezután került sor a kivezetésére. Madarász esetét Nyáry nem látta. Egyébként bejelentette, hogy a Gauser-párt etetés-itatás, vesztegetés címén meg fogja támadni az eredményt.[23]

A Mentelmi Bizottság jogszerűnek találta az elnök eljárását, tehát nem állapította meg a mentelmi jog megsértését. Muzsát végtére nem érte hátrány. Petícióra sem került sor. Az etetés-itatás talán nem lépte túl az akkoriban szokásos mértéket, a megvesztegetésre sem találtak meggyőző bizonyítékot, vagy esetleg valami felsőbb érdek miatt nem akarták tovább feszegetni a koalíciós belharcot.

A választási küzdelem nagyon szorosan alakult. Muzsa mindvégig vezetett, de csak 108 szótöbbséggel nyerte el a mandátumot. Ez jóval kevesebb a várt különbségnél, ha első fordulóbeli eredményeihez hozzáadjuk a kiesett Lázár szavazatait. Ennek hívei most vagy nem jöttek el, vagy részben a másik oldalt támogatták.

A választásokat követően, április 16-án drámai hír járta be a sajtót: A vesztes fél, Gauser János öngyilkos lett. Egyes orgánumok részleteket is közöltek a tragikus esetről. A Népszava szerint hivatalos helyiségében lőtte főbe magát.[24] A *Pesti Napló* úgy tudta, a szőlőjében találták meg a holttestét.[25] Abban megegyeznek a tudósítások, hogy vagyonát a választásba ölte, és a kudarc miatt végzett önmagával. Aztán gyorsan jött Kalocsáról a cáfolat: köszöni, jól van, anyagi ügyei rendezettek. A hírt maga Muzsa Gyula is cáfolta a parlament folyosóján, miszerint 16-án este 11-ig együtt voltak Gauserrel Kalocsán.[26] Ezek szerint nem lehettek rossz viszonyban, vagy éppen ekkor nyújtottak békejobbot egymásnak a feszült választási harc után. Érdekes viszont, hogy jelentős újságok akkoriban is bedőltek egy ilyen fake newsnak, bár ez a hír inkább csak valami rossz viccnek tűnik.

Képviselővé választása után nem sokkal Muzsa Gyulának magyarázkodnia kellett dunapataji választói előtt. A kiegyezési törvény szerint a közös ügyek (külügy, hadügy, ezeket fedező pénzügy) költségvetését az ún. kvótát tíz évenként újra kellett tárgyalni. Ez 1907-re vált újra esedékessé, és a koalíciós kormány elfogadta, hogy magyar oldalról a részesedés 2%-kal emelkedjen. Ennek fejében egy formai engedményt sikerült kicsikarni, miszerint a továbbiakban nem vámszövetségről, hanem vámszerződésról van szó a két államrész között. Ez egy lazább, felmondhatóbb viszonyt sugallt, de koránt sem az önálló vámterületet, amivel a Függetlenségi Párt kampányolt. Inkább példa a koalíciós kormányzat megalkuvására, ami persze megfelelt a realitásoknak, de nem az őket hatalomra juttató függetlenségi jelszavaknak. Muzsának természetesen sikerként kellett beállítania a nagyon szűk kompromisszumot.

„A nagygyűlésen, melyen a választópolgárság nagy számban vett részt, a kerületnek minden egyes községe képviselve volt. Múzsa Gyula részletesen kifejtette álláspontját a kiegyezés tárgyában és hosszasan foglalkozott a kiegyezés és a kvóta kérdésével1. Nagy és erős küzdelem után sikerült Kossuth Ferencznek és Apponyi Albert grófnak (Lelkes éljenzés.) minden erre vonatkozó jogos kívánságunkat érvényre juttatni. Mindezek az előnyök ellensúlyozzák a kvótaemelést. A nagygyűlés ezután egyhangúlag elfogadta a következő határozati javaslatot: «A dunapataji függetlenségi és 48-as párt november 3-án tartott nagygyűlése Múzsa Gyula orsz. képviselő úrnak a kiegyezés tárgyában adott felvilágosítását meghallgatva és álláspontját teljesen magáévá téve, kimondja, hogy a kormány által kötött kiegyezést, tekintettel az ország jelenlegi gazdasági helyzetére, az adott viszonyok között szükségesnek és helyesnek tartja. Ebből kifolyólag bizalommal viseltetik a koalícziós kormány és az általa folytatott politika iránt, üdvözli Kossuth Ferenczet, mint a 48-as függetlenségi párt vezérét, ki a függetlenségi és 48-as eszmék teljes fenntartása mellett bölcs politikai belátással vesz reszt a kormányzatban és igyekszik megteremteni azt az alapot,

[20] VARSÁGH Zoltán dr.: Hajrá! … *Gyógyszerészi Hetilap,* 1935. március 24. 58. o. A „mungó" kifejezetten a Tisza-pártiak, a „mameluk" általában a kormánypártiak gúnyneve volt.

[21] Választási mozgalom. *Ellenzék,* 1907. április 8. 2. o.

[22] A dunapataji választás. *Magyarország,* 1907. április 9. 4. o.

[23] A dunapataji mentelmi sérelem. Pesti Napló 1907. április 11. 2. o.

[24] A képviselőség halottja. Népszava, 1907. április 16. 6. o.

[25] Öngyilkos bankigazgató. Pesti Napló, 1907. április 16. 13. o.

[26] Hamis hír. Budapesti Hírlap, 1907. április 17. 9. o.

amelyen az igazi ideál, a független Magyarország felépül.» A gyűlésről meleghangú táviratban üdvözöltek Kossuth Ferenczet, az országgyűlési függetlenségi és 48-as párt elnökét."[27]

Muzsa pozícióját a következő választásokra gyengítette pártja az általános és titkos választásokkal kapcsolatos tétovázása. Ifj. Andrássy Gyula gróf, a koalíció belügyminisztere az ún. plurális választójogról terjesztett be törvényjavaslatot. E szerint minden írni és olvasni tudó legalább 24 éves magyar állampolgár egy-egy szavazatot kapott volna, minden legalább 32 éves állampolgár, aki akár négy középiskolát végzett, eleget tett katonai szolgálati kötelességének, és legalább három gyermeke van, akár pedig legalább évi 20 korona adót fizet, egy második szavazat is megillette volna. Akiknek középiskolai végzettségük van, és legalább évi 100 korona adót fizetnek, három szavazatra nyertek volna jogot. Az írni-olvasni nem tudók tizenketten választhattak volna egy megbízottat, hogy szavazatukat leadja. A nyílt szavazás rendszerét is fenntartotta volna a javaslat. Ezt a Szociáldemokrata Párt és a függetlenségiek balszárnya egyként, mint antidemokratikus javaslatot elutasította. Kossuth Ferenc ekkor már közelebb állt Andrássyhoz, mit saját pártja balszárnyához, ezért ellenjavaslata fenntartott volna bizonyos pluralizmust, csak a három szavazattal rendelkezők kategóriáját szüntette volna meg. Ugyanakkor a második szavazatot a magyar nyelven írni-olvasni tudás követelményéhez kötötte volna, ami meg a nemzetiségek számára volt elfogadhatatlan. Három vagy kettő szavazat, ez nem az általános és titkos választójog, amivel a párt korábban kampányolt, és amit a radikálisabb Justh Gyula-féle szárny továbbra is képviselt. Újabb példa Kossuth Lajos fiának középutasságára.

Ez a megalkuvás a dunapataji körzetben is indulatokat váltott ki. Dr. Valkány Lajos, aki a korábbiakban a Függetlenségi Párt helyi kampányait szervezte egyenesen népgyűlést szervezett Dunapatajon, hogy elítéljék a Függetlenségi Párt és vele együtt képviselőjük, Muzsa Gyula plurális választójoggal kapcsolatos álláspontját. Nyilatkozatukat pedig egyenesen a Szociáldemokrata Párt lapjában, a Népszavában tették közzé:

„Dunapatajon, a „szocialista-letörő" Múzsa Gyula képviselő kerületének székhelyén, vasárnap délután népgyűlést hívtak össze azok, akik a koalíció és különösen a függetlenségi párt gyalázatos szószegésétől megundorodva, a pártnak és neves képviselőjének, Múzsa patikus úrnak elébe akarták tartani mindazokat a nagyhangú ígéreteket, amelyeket a választáson harsogó hangon és hősi taglejtésekkel a nép fülébe szavalt. A közjogi és mindenféle egyéb árulásokat betetőzte a plurális választójog törvény-tervezete, amelyet az általános, titkos és községenkénti közvetlen választójog hirdetői oly ritka egyértelműséggel és hallgatag sunyisággal fogadtak el a pártkör félhomályos termeiben. Ez a népcsalás utóvégre is már oly otromba, hogy még azok is magukhoz értek, akiket eddig a zúgó 48-as szavalók és a korrumpált krajcáros sajtó maszlaga hipnotikus álomban tartott.

Az összehívott népgyűlés egyhangúlag elítélte a függetlenségi párt szégyenletes árulását és viharos fölháborodással vette tudomásul a plurális választójog tervezetének jogfosztó intézkedéseit, amelyeket a koalíciós sajtó mindeddig gondosan elhallgatott és amelyeket dr. Valkány Lajos ismertetett a népgyűlésen. Végül a következő határozati javaslatot fogadták el:

A Dunapatajon mai napon megtartott népgyűlés tiltakozik a kormány által tervezett többes és nyílt szavazójog terve ellen és erélyesen követeli az általános, titkos és községenkénti választójog sürgős törvénybefoglalását, mint amely intézmény egyedül alkalmas arra, hogy a magyar népnek a jólétét, a szabadságát és a fejlődését biztosító törvény-hozás megalkottassék és ezzel az egész nemzet ereje olyképpen szerveztessék, hogy az ország függetlenségéért folytatott küzdelemnek a sikerre alapos kilátása legyen."[28]

Kérdés – persze – hogy a népgyűlés menynyiben fejezte ki, az egész választókerület akaratát. A tudósítás homályban hagyta a résztvevők számát.

A koalíciós kormányzás az ilyen helyzetekben szokásos betegségtől szenvedett. Az ellentétes érdekű pártokat csak a közös ellenfél (gróf Tisza István) tartotta össze, kormányra kerülve felszínre törtek az ellentétek, ezek lehetetlenné tették a nagy alkotásokat. A kezdeti lelkesedés után pedig a közvélemény is szembesült a megalkuvással, a függetlenségi elvek feladásával. Ez rohamos népszerűségvesztéshez vezetett, ráadásul a Függetlenségi és 48-as Párt is kettészakadt.

A radikálisabb Justh Gyula vitte tovább a párt régi nevét. A mérsékeltebb Függetlenségi 48-as és Kossuth Párt (röviden Kossuth Párt) lett Kossuth Ferenc pártja. Muzsa Gyula továbbra is őt követte. Közben Tisza István Nemzeti Munkapárt néven újjászervezte a 67-es alapon álló korábbi kormánypártot. Ilyen előzmények után került sor az 1910-es választásokra, amelyet nagy fölénnyel a Munkapárt nyert, így a függetlenségiek újra ellenzékbe kerültek.

Eleinte úgy tűnt, Muzsa Gyulának könnyű lesz megvédenie dunapataji mandátumát. A kerület függetlenségi pártszervezete egyhangúlag őt jelölte 48-as függetlenségi Kossuth, párti-programmal. Csak kósza hírként vetődött fel Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök sógorának, gróf Teleky Józsefnek az indítása ellene.[29] Meglepő, hogy a feljövőben lévő Munkapárt nem állított végül ellenjelöltet, bár itt az utolsó négy választáson mindig függetlenségi jelölt nyert, nehezen hihető, hogy Tisza István pártja ennyire esélytelennek érezte magát ebben a kerületben. Valami háttéralku lehetett a ma-

Muzsa Gyula (háttérben) az önkéntes őrsereg tagjaként 1914-ben (Arcanum)

[27] *Magyarország,* 1907. november 5. 4. o.

[28] A fekete választójog ellen. *Népszava,* 1908. október 7. 3. o.

[29] Választási mozgalmak. *Somogyvármegye,* 1910. február 23. 6. o.

gyarázat. Szalai Miklós, ifj. Andrássy Gyula gróf életrajzírója egyenesen 'választási koalícióról' írt a Munkapárt, az Andrássy köré tömörülő párton kívüli hatvanhetesek, a Néppárt és a Kossuth-párt között.[30] Kossuth Lajos fiának útja ezzel egyértelműen a dualista rendszer védelmezői közé vezetett. A radikális függetlenségi, a nemzetiségek felé nyitó Justh Gyulával szemben Tiszáéknak inkább elfogadható lehetett a „kis Kossuth" kompromisszumokra hajló ellenzékisége. A 'választási szövetség' ugyanis nem jelentette, hogy Kossuthék kormányzati szerepet is vállalnak.

Justh Gyuláék az agg természettudóst, Hermann Ottót szerették volna indítani Dunapatajon, de ő elhárította a felkérést. Végül mégis került ellenjelölt, Haypál Benő budai református lelkész személyében. A tudósítások hol a Justh-párt, hol a Demokrata Párt (tkp. Polgári Demokrata Párt) jelöltjeként emlegették. A *Pesti Hírlap* szerint 'függetlenségi demokrata' programmal lépett fel. Az agilis lelkész Vázsonyi Vilmos főleg Budapestre koncentrálódó Polgári Demokrata pártjának rendezvényein szólalt fel. Párttagságával kapcsolatban azért fogalmaznánk óvatosan, mert akkoriban nem léteztek mai értelemben vett pártok, tagkönyvvel rendelkező tagsággal. Ez a párt elsősorban a fővárosi kispolgárságot szólította meg, fő követelései az általános, egyenlő és titkos választójog bevezetése, az ingyenes népoktatás és a nyugdíjbiztosítás kiterjesztése voltak. Alapvetően nem a közjogi kérdés mentén szerveződő párt volt, de 1910-es programjuk tartalmazott 48-as elemeket is, például síkra szálltak a gazdasági függetlenség mellett. Haypál főleg negyvennyolcasságát hangsúlyozta a függetlenségi fellegvárnak számító kerületben. Joggal kérhette számon Muzsa Gyulán és annak mentorán, Kossuth Ferencen a függetlenségi célok és az általános, titkos választójog elmaradását. Haypál esélyeit növelhette, hogy nem volt teljesen ismeretlen a vidéken, korábban éppen Dunapatajon volt segédlelkész.

A demokraták politikai törekvései nagyon közel álltak a radikalizálódó, Kossuthot élesen támadó Justh Gyulához. Feltehetőleg a hívei Haypált támogatták, ezért volt bizonytalan a sajtóban a lelkész pártállása. Talán ő is inkább radikális függetlenségi voltát helyezte az első helyre, hiszen a Demokrata Pártot inkább a fővárosi zsidó kispolgárság támogatta. Úgy gondoljuk, szabadkőműveszségét sem hangsúlyozta Dunapatajon vagy Kiskőrösön, pedig nem is közönséges tagja a vitatott szervezetnek. A Galilei-páholyból kilépve ő alapította meg 1911-ben a ma is létező Sas-páholyt. Egyébként ő fogja majd a szintén szabadkőműves Adyt és Csinszkát is esketni 1915-ben.

A Kossuthtal szemben álló sajtó nagyon sikeresnek állította be Haypál kampányát. Ezeket a tudósításokat a végeredmény tükrében célszerű forráskritika alá vetni. A *Pesti Hírlap* szerint a lelkész pártja egyre erősödött, Muzsa Gyulának kemény küzdelemre volt kilátása.[31] Ugyanezen lap szerint Kiskőrösön az 'ellenpárt' fő fészkében akkora sikert aratott szónoklatával, hogy kétszázan hatvanöt szekérre ülve kísérték át Soltvadkertre, ahol ötven fős lovas bandérium, szekértábor és hasonlóan lelkes hangulat fogadta. Amikor pedig délután Muzsa Gyula akart szólni Kiskőrösön, folyamatos bekiabálásokkal zavarták, alig tíz percig tudott csak beszélni, ezt követően pedig a helyi függetlenségi elnökbe, Koren Márton evangélikus lelkészbe is beléfojtották a szót. Az újság szerint teljesen Haypál Benő javára fordult a hangulat.[32]

Muzsa ugyanezen kortesútjáról a *Budapesti Hírlap* némileg másképp tudósított: *„Muzsa Gyula, a kerület jelöltje, vasárnap több ezer főre menő közönség jelenlétében mondta el programbeszédét Kalocsán. Délután Kiskőrösre ment, a hol a vonatnál több ezer közönség várta. Innen lovasbandériummal és zenekarral a városba mentek a leglelkesebb tüntetés mellett. Este négyszáz terítékes bankett volt Muzsa Gyula tiszteletére."*[33]

A *Pesti Napló* Kossuth Ferenc dunapataji beszédét pellengérezte ki: *„A volt miniszter itt Múzsa Gyula érdekében szállott síkra a Justh-párti jelölt, Haypá1 Benő ellen. Okfejtése nem volt túlságosan objektív, mert a kiváló államférfiú például ilyen érvekkel dolgozott:*

— Haypált, aki Dunapatajon káplán volt, itt csak a hosszú hajáról ismerik. Rosszul gondolja Benő, hogy itt kinő a pártja…

Az elmésségek persze viharos lelkesedést váltottak ki a dunapatajiakbó…"[34]

A három pont nyilván a patajiak szellemi színvonalának szólt, akiket ilyen 'elmésségekkel' meg lehet nyerni, de itt legalább – a szónok és közönsége színvonalának megítélésétől függetlenül – a tudósítás egyértelművé tette, hogy a Kossuth-kultusz fővárosában van még nimbusza a fiának (ti. a dunapatajiak állították az ország egyik első köztéri Kossuth-szobrát).

A Kossuth-párt népszerűtlenségéről szóló hírek hitelének mérlegeléséhez tudni kell, hogy ez volt az a választási kampány, melynek során a sajtó egy részében elterjedt az utólag megcáfolt hír, hogy magát Kossuth Ferencet zajos tüntetés fogadta Kiskőrösön, ezért csendőrökkel kellett feloszlatni a tömeget.[35]

Dunapatajon Kossuth Ferenc nemcsak Haypál Benő hajával foglalkozott, hanem a függetlenségiek egységéért is szót emelt. Csak szólamszerűen határolódott el a Munkapárttól. Az ellenfél negyvennyolcasságát vonta kétségbe. A főváros-vidék ellentétre rájátszva hangsúlyosan egységbontónak, a budapesti demokraták képviselőjeként mutatta be, aki még csak nem is a Justh-féle függetlenségiek jelöltje.

„Ebben a kerületben, hála istennek, kormánypárt nincs. Itt nincs olyan magyar hazafi, aki helyeselné azt, hogy egy párt elvül és egy kormányzási rendszer célul tűzze ki a nemzet lemondását jogainak fejlesztéséről. Nem szükséges tehát, hogy én itt a munkapárttal és a kormánnyal foglalkozzam. De annál szükségesebb, hogy óva intsem e kerület választóit azon veszély elől, amely a kerület békéjét és összhangját fenyegeti annak folytán, hogy be fog törni a kerületbe egy jelölt akinek politikai hitvallásáról a különböző budapesti lapok egymástól eltérő értesítéseket adtak s aki itt a nagyon magasra kiragasztott plakátokon (Derültség.) magát függetlenségi negyvennyolcasnak nevezi, míg a kerületben megelőzte őt az a hír, hogy őt tulajdonképpen a budapesti demokrata párt léptette fel. Akár demokrata, akár függetlenségi az új jelölt, felesleges munkát, sőt káros munkát végez, midőn idejön és iparkodván gyengíteni a függetlenségi tábort, esetleg még kedvet ad a kormánypártnak arra, hogy ide jelöltet küldjön és a széthúzásból, amit az új jelölt elő fog idézni, a maga számára eredményt kovácsoljon."[36]

Ahhoz képest, hogy a sajtó egy része milyen kedvezően ítélte meg Haypál Benő esélyeit, Muzsa Gyula elég simán, mintegy 900 szótöbbséggel megőrizte mandátumát. 1918-ig, a Monarchia összeomlásáig képviselő maradt, hiszen a világháború kitörése miatt már újabb választásokat nem rendeztek.

Fodor Tamás

---

30 SZALAI Miklós: Ifjabb Andrássy Gyula élete és pályája. MTA Történettudományi Intézete Bp., 2003. 92. o.

31 Egyéb választási mozgalmak. *Pesti Hírlap,* 1910. május 21. 5. o.

32 *Pesti Hírlap,* 1910. május 24. 39. o.

33 *Budapesti Hírlap,* 1910. május 24. 5. o.

34 Kortesvilág és közös költségvetés. A politikai helyzet. *Pesti Napló,* 1910. május 18. 4. o.

35 Fodor Tamás: Kifütyülték Kossuthot Kiskőrösön. In: *Kiskőrös Múltjából* 2020/1. szám 4-9. o.

36 Kossuth Ferenc Dunapatajon. *Pesti Napló,* 1910. május 18. 4. o.

Ignotus Hugó kiskőrösi családi kapcsolata

Ignotus Hugó a magyar irodalomtörténet kiemelkedő alakja volt, költő, író, a modern magyar irodalom szervezője, aki a Nyugat című folyóirat főszerkesztőjeként is ismert (1. kép). Az Ignotus eredetileg saját írói álneve volt, amit aztán 1908-ban vezetéknévként is felvett, születéskori neve azonban Veigelsberg Hugó volt. Az ő édesapja Veigelsberg Leó, a fővárosban megjelenő Pester Lloyd című lap főszerkesztője, aki a burgenlandi Boldogasszony nevű településen született 1839-ben. A születési anyakönyvbe a német kiejtés szerinti hangzás alapján írták a vezetéknevét – Feiglbergnek (2. kép).

Ignotus Hugó 1874-ben öt évesen Kiskőrösön, iskolai viseletben, kezében az imakönyvvel, amelyből olvasni tanult (PIM)

Leó édesanyja Cecilia Kohlmann, édesapja Joachim Feigelberg volt, aki évekkel később, 1850-ben Kiskőrös első izraelita rabbija lett. Feigelberg rabbi 1866-ban bekövetkezett haláláig volt hivatalban, (sírja a vasútállomással szemben fekvő izraelita temetőben ma is megtalálható), így unokájával, Ignotus-Veigelsberg Hugóval nem találkozhatott, mivel ő három évvel később, 1869-ben született. Ellenben nagymamája, Cecilia és annak Sáli nevű leánya (Ignotus nagynénje, aki férjhez ment a város második izraelita rabbijához, Mösülöm Rubinsteinhez) gondoskodott róla, amikor gyermekként két évig az izraelita elemi iskolába járt Kiskőrösön (3. kép).

Erre a fényképre maga Ignotus 1910-ben így emlékezett: „A kép Kiskőrösről való, hol gyermekkoromban két évet töltöttem nagybátyáméknál s a Séta-téren áhítattal szemléltem Petőfi Sándor fehér mellszobrát, kijelentvén a piaczi kofáknak s a gyógyszertár előtt kaszinózó uraknak, akik asztalra állítottak s megszavaltattak, hogy: én is olyan grétás ember akarok lenni."

Összefoglalva tehát, Ignotus Hugó Kiskőröshöz való kapcsolata abban áll, hogy nagyapja volt a helyi izraelita hitközség első, nagybátyja pedig a második rabbija, valamint kisgyermekként két évet az itteni felekezeti elemi iskolába járt, és saját bevallása szerint Petőfi Sándor első szobrának csodálata indította el őt a költői pályán.

Ignotus Hugó (1869-1949)

Nagy József - Turán István

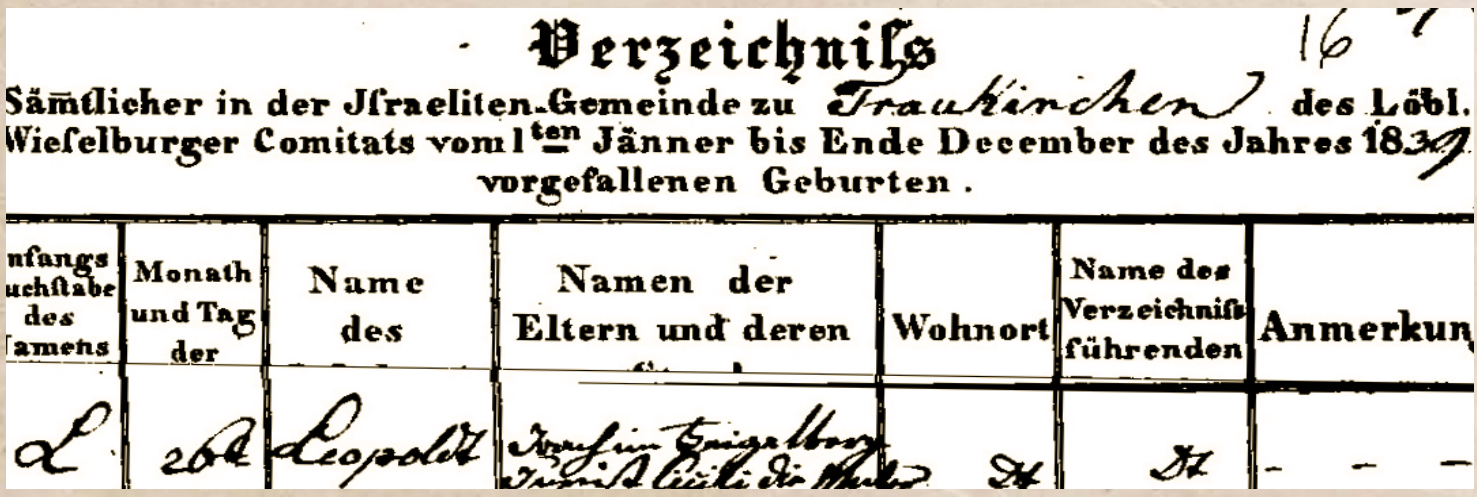

Verzeichniss 16

Sämtlicher in der Jsraeliten-Gemeinde zu Frankirchen des Löbl. Wieselburger Comitats vom 1ten Jänner bis Ende December des Jahres 1839 vorgefallenen Geburten.

Anfangsbuchstabe des Namens	Monath und Tag der	Name des	Namen der Eltern und deren	Wohnort	Name des Verzeichniss führenden	Anmerkun
L	26	Leopoldt	Joachim Feigelberg Cecilia die Mutter	St	St	– – –

Ignotus Hugó apjának, Veigelsberg Leónak a születési anyakönyvi bejegyzése a boldogasszonyi izraelita hitközség anyakönyvében 1839-ből

1 Az 1281/1869. sz. bejegyzés a pesti izraelita hitközség anyakönyvében.

2 Österreichisches Biographisches Lexikon. Forrás: www.biographien.ac.at

3 Sólyom Schwarcz László: Zsidó múlt Kiskőrösön, Kecskemét, Civil alap, 2014, 22-24.o.

4 Uo.

5 Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, 14. kötet, Budapest, Kiadja Hornyánszky Viktor, 1914. 1051.o.

6 *Tolnai Világlapja,* 1910. december 25. 52. szám, 2995.o.

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkozunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

„[…] – ***A kiskőrösi iparosok,*** *mint minden évben, az idén is megjelentek halottak napján jótevőjük, Argauer Ferenc sírjánál, hogy leróják hűségesen őrzött emléke iránt a kegyelet adóját. A megjelentek nevében Dúl István községi bíró, a Keresztény Iparos Olvasó Egylet elnöke mondott beszédet, s áldozott az elköltözött emlékének.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. november 7-i számában/

„[…] – ***Meghiúsult árverés.*** *A Szarvas fogadó nyilvános árverésen való eladása a folyó hó 17-én délelőttre meghirdetett árverésen nem sikerült. Mindössze egyetlen árverező jelentkezett, aki kétmillió százezer koronát ajánlott a fogadóért. A kiküldött bizottság az árverést felfüggesztette és jelentést tesz a közgyűlésnek.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. november 21-i számában/

„[…] – ***Tragikus végű táncmulatság.*** *A kiskőrösi polgárifjúságnak folyó hó 14-én a Szarvas fogadóban tartott táncmulatságát kínos és egyben végzetes kimenetelű véres incidens zavarta meg. Az éjszaka közepén, amikor még javában állt a mulatság és legforróbb volt a hangulat, a mulató fiatalság között megjelent az egyik szállóbeli becsípett vendég. A kapatos ember tolakodó bátorságával legyeskedett a szemrevaló leányok között, majd amikor egyik-másik fiatalember tiltakozott a kellemetlen vendég magaviselete ellen, belekötött a legényekbe. Egyiket pláne pofonvágta, mire nagy kavarodás támadt. A pofozkodó ember kénytelen volt menekülni a felzúdult fiatalság elől. A legények azonban a szálló halljában utolérték, amikor a megszorult vendég az emeletre vezető lépcsőn állva revolvert rántott és a legények közé lőtt. A lövés Pálfi (Hlavács) János kiskőrösi lakost találta. Ugyanakkor a legények közül is lőtt valaki, s a golyó a lakására menekülő vendég hátába fúródott. A további fejleményeknek a közben megérkezett dr. Paál Gyula községi orvos erélyes fellépése vetett véget, ki a pórul járt vendég szobájába betóduló legényeket onnan kikergette. A véres kaland súlyosan sérült áldozatait az elsősegélynyújtás után még hétfőn, a hajnali vonattal felszállították Budapestre.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. november 21-i számában/

„[…] – ***Rabmagyarok hazaérkezése.*** *Dr. Vékony Gábor ügyvéd, Szabolcs Gyula és Zsigmond Ferenc polgári iskolai tanárok, akik 5-6 év óta sínylődtek orosz fogságban, a hét folyamán hazaérkeztek csonka Magyarországba. Zsigmond Ferenc már itt van Kiskőrösön, Szabolcs Gyula Győrött tartózkodik rokonai körében és dr. Vékony Gábor a csóti gyűjtőtáborban várja a szabadulás édes pillanatát.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. november 28-i számában/

Megjegyzés: A Veszprém vármegyei Csót község mellett működő leszerelőtáborba kerültek azok a Szovjet-Oroszországból hazatérő bakák, hadifoglyok, akiknél fennállt a gyanú, hogy kapcsolatba kerültek a bolsevik eszmékkel. Bár Vékony Gábor sohasem vallott szélsőséges nézeteket, a szociáldemokrata gondolatok álltak hozzá közel, s előbb a Kiskőrös és Járása főszerkesztőjeként tűnt ki, majd a harmincas években mindinkább a helyi demokratikus baloldal vezéregyéniségévé vált.

„[…] – ***A kiutasított kellemetlen idegenek ügye*** *– mint bennünket illetékes helyén informáltak – holt pontra jutott. Ugyanis a felettes hatóság a hónapok óta vajúdó dologban rendeletet intézett Kiskőrös község elöljáróságához, amelyben a kiszivárgott hírek szerint, kereken kijelentette, hogy az ügy elintézése nem a közgyűlés, hanem a járási rendőrhatóság kompetenciája alá tartozik.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. december 12-i számában/

„[…] – ***Szünet az iskolákban.*** *A közelgő karácsonyi ünnepek alkalmából – tekintettel az általános szénhiányra – az összes iskolákban már e hó 15-én megkezdődött a vakáció. Értesülésünk szerint a tanítás az iskolákban és pedig a polgári iskolában december 15-től január 15-ig, az ág. ev. elemi iskolában pedig december 17-től január 17-ig fog szünetelni.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. december 19-i számában/

„[…] – ***Bérbe adták a fogadót.*** *Jól sejtettük, mint a múlt számunkban már előre is jeleztünk, hogy a Szarvasfogadó ügyében Mindáék 4 milliós ajánlata aligha lesz az utolsó szó. Sejtelmünk megvalósult. Haggenmacher ismert nevű budapesti sörgyáros nagycég az elmúlt héten megszívlelésre méltó olyan ajánlatot tett a városnak, hogy hajlandó a fogadót és a bazárépületeket – a színházterem nélkül – tizenkét egymást követő évre haszonbérbe venni évi 160.000 koronáért, mely összeget, összesen kétmillió koronát a szerződés aláírása után előre és nyomban befizeti a város pénztárába. A közgyűlés természetesen, mint az adott viszonyok között legkedvezőbb megoldási módot, Haggenmacher ajánlatát elfogadta és utasította az elöljáróságot, hogy a szerződést az ajánlattevő céggel kösse meg. Úgy tudjuk a szerződést az érdekeltek folyó hó 31-én írják alá.”*

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. december 26-i számában/

„[…] ***Elmentek a huszárok.*** *A szombathelyi huszárezred századai néhány hónapi itt tartózkodás után hétfőn délután elmentek Kiskőrösről, hogy Sopronban, új állomáshelyükön teljesítsenek továbbra is szolgálatot. A derék magyar huszárok, akik itt időzésük alatt közszeretetben és közbecsülésben részesültek, búcsúestély keretében mondottak Istenhozzádot Kiskőrös vendégszerető közönségének.”*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. november 7-i számában/

„[…] ***Az első hó*** *is leesett hétfőn reggel. Hála Istennek nem volt állandó vendég, mert ahogy lehullott, nyomban el is olvadt. Még igen korai is volna a fehér takaró, noha azt tartja a mondás: Márton fehér lovon szokott megérkezni, vagyis Márton napjára hó szokott esni.”*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. november 14-i számában/

„[…] ***Talán elég volna a táncból.*** *A közelmúltban minden polgári táncmulatság részben halállal, részben súlyos sebesüléssel végződött. Nem olyan világot élünk, hogy most olyan nagyon mulathatnékja lehetne a hazá-*

ját igazán szerető embernek, s még kevésbé vagyunk annyian, hogy passzióból egymást puffogtassuk le a mulatság változatossá tétele kedvéért. Nincs szükség táncmulatságokra, s a főszolgabíró úr nagyon helyesen cselekedne, ha minden nyilvános táncmulatságot kérő iratot egyszerűen s nem engedélyszerű határozattal vissza adna a kérvényezőknek. Elvégre táncmulatságon kívül is van bőséges tér, ahol a vérmesebb legények lövöldözhetnek. Nem okvetlen szükséges magyarnak magyarra lövöldözni."

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. november 21-i számában/

„[…] ***Saváry Gyula temetése.*** *Folyó hó 17-én temették tiszaabádi Saváry Gyulát, a közbecsülésben és köztiszteletben álló ügyvédet, a helybeli evangélikus egyház ügyészét, az előkelő rokonság, s a község társadalmának őszinte részvéte mellett. A temetési szertartást Koren Márton evangélikus lelkész végezte, s pár keresetlen, meghatott szavakban méltatta az elhunyt tündöklő emberi tulajdonságait s purován természetét. A temetés pompáját nagyban emelte a Petőfi-dalárda gyönyörű gyászénekeivel."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. november 21-i számában/

„[…] ***A „menház" új gondnoka.*** *Az elárvult menedékház [ti. Sárkány József utcai] lakói a múlt hét folyamán gondnokot, igazán gondoskodó atyát nyertek Tölgyszéki Papp Jánosban, ki a menedékház gondnoki állását díjmentesen vállalta el. A humánus gondolkodású férfiú első dolga, hogy a didergő szegényeknek meleg szobáról gondoskodjék. Erős meggyőződésünk, hogy a menedékház belülről szomorú képe rövidesen meg fog változni, s a rideg falak között a jövőben szeretet, megelégedés és hála fog tanyázni."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. november 28-i számában/

„[…] ***Telefon-távírda hálózat*** *az egész járásban. A szegedi műszaki felügyelőség tervbe vette, hogy a kiskőrösi járás minden községében telefont és távírdát létesít. Ha a községek anyagilag is támogatják a műszaki felügyelőség elhatározását – remélhetőleg már a tavaszon megkezdődnek az építési munkálatok, s a járás alsó községei, amelyekkel eddig olyan nehezen lehetett érintkezni, mint a Fokföldel, bekapcsolódnak Kiskőrös útján az országos forgalomba."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 5-i számában/

„[…] ***A helybeli izraelita hitközség*** *e hó 7-én ünnepelte szeretett tanítójának, Scheer Áronnak 30 éves zajtalan, odaadó munkásságát. Az ünnepeltet meleg szeretettel vette körül hitközsége, tanítványainak nagy száma, a kir. tanfelügyelő, az izraelita hitközség elnöke, a helybeli iskolák igazgatói, volt tanítványai, stb. üdvözölték a szerény munkást."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 12-i számában/

„[…] ***Mi lesz a fogadóval?*** *Úgy halljuk, hogy még eddig nem érkezett be utóajánlat s így ez idő szerint Tölgyszéki János és Minda Pál keceli birtokos tartják hárommillió huszonhatezer korona vételár mellett a fogadót. Ilyen összegért azonban a község nem fogja odaadni, s ha kedvezőbb ajánlat nem érkezik, a fogadó továbbra is a község tulajdonában marad."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 19-i számában/

„[…] ***Meskó Zoltán*** *képviselőnk az új Teleki-kabinetben is megtartotta a belügyi államtitkárságot. Képviselőnk kipróbált munkaerejére szüksége van a rekonstruált kabinetnek is."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 25-i számában/

„[…] ***Halálozás.*** *Szalay Imre ny. főjegyző, a Dunavidéki Takarékpénztár elnök igazgatója hosszú szenvedés után folyó hó 15-én 71 éves korában elhunyt. Temetése folyó hó 17-én du. 2 órakor volt általános részvét mellett. Az elhunytban dr. Szagmaister Lajos táblabíró, a kiskőrösi járásbíróság vezetője apósát gyászolja."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 25-i számában/

„[…] ***Szilveszter est.*** *Az idei Szilveszter est nem fog olyan hangtalanul elsuhanni fölöttünk, mint a tavalyi. A kiskőrösi keresztény ifjúság gondoskodik arról, hogy vidám hangulatban búcsúzzunk el ettől a szomorú évtől, s bizakodóbb hangulatban köszöntsük az újévet. Szilveszter este rendezik ugyanis a Szarvas fogadó színháztermében színi előadással egybekötött táncestélyüket, amely iránt már most is nagy az érdeklődés."*

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap 1920. december 25-i számában/